27.11.2018

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp)

Puolustusministeriön vastine hallituksen esitystä HE 203/2017 vp koskevaan perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 36/2018 vp

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

Lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström

Sisällys

Johdanto 4
Laki sotilastiedustelusta 4
1 Yleistä 4
1.1 Virka-apu siviilitiedusteluviranomaiselta 4
2 Suhde muuhun lainsäädäntöön (2 §) 5
3 Sotilastiedustelun tarkoitus (3 §) 5
4 Sotilastiedustelun kohteet (4 §) 6
4.1 Yleissäännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta 7
5 Suhteellisuusperiaate (5 §) 7
6 Vähimmän haitan periaate (6 §) 8
7 Syrjinnän kielto (8 §) 8
8 Määritelmät (9 §) 9
8.1 Hakuehto ja hakuehtojen luokat 9
8.2 Henkilöryhmä tiedustelun kohteena 9
8.3 Puolustusministeriön pykäläehdotus 10
9 Tiedustelumenetelmän käytön yleiset edellytykset (11 §) 11
9.1 Välttämättömyysedellytys 11
9.2 Kotirauhan suoja 12
9.3 Puolustusministeriön pykäläehdotus 14
10 Yhteistyö muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa (17 §) 15
11 Kansainvälinen yhteistyö (19 §) 16
11.1 Tietojen luovuttaminen kansainvälisessä yhteistyössä 16
11.2 Vieraan valtion virkamiehen virka- ja vahingonkorvausvastuu 19
11.3 Puolustusministeriön pykäläehdotukset 20
12 Tukiasematietojen hankkiminen (37 §) 20
13 Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen (38 §) 21
14 Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen (40 §) 22
15 Peitetoiminta (41 §) 23
16 Peitetoiminnasta päättäminen (43 §) 23
17 Valeosto (45 §) 26
18 Valeostosta päättäminen (46 §) 26
19 Tietolähdetoiminta (49 §) 28
20 Paikkatiedustelu (52 §) 28
21 Paikkatiedustelusta päättäminen (53 §) 31
22 Jäljentämisestä päättäminen (57 §) 32
23 Radiosignaalitiedustelu (58 §) 33

24 Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu (62 § ja 65 §:n 3 momentti) 33
24.1 Tiedustelumenetelmien käyttäminen ulkomailla 33
25 Tietoliikennetiedustelu 35
25.1 Yleiseen ja kohdentamattomaan tietoliikenteen seurantaan kohdistuva kielto 35
26 Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu (67 §) 36
27 Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tietoliikennetiedustelusta päättäminen (68 §) 37
28 Sotilastiedustelun suojaaminen (72 §) 37
29 Rikoksiin liittyvä tieto 37
29.1 Rangaistusasteikkoon sidottu tiedon luovuttaminen rikoksista (76 ja 77 §) 37
29.2 Yhteenveto 41
30 Tiedustelukiellot (79 §) 43
31 Tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen hävittäminen (83 §) 43
32 Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen (86 §) 44
33 Sotilastiedustelun ulkoinen valvonta (104 §) 45
34 Tiedusteluvaltuutetulle tehtävät ilmoitukset (105 §) 45
35 Tallenteiden tutkiminen (108 §) 46
36 Tuomioistuinkontrolli ja menettely tuomioistuimessa (113 §) 48
37 Asetuksenantovaltuus sotilastiedusteluviranomaisen ja keskusrikospoliisin välisestä yhteistyöstä (115 §) 49
38 Henkilötietojen suoja 53
Laki sotilaskuripidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 53
39 Toimivaltuudet rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa 53

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

Johdanto

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt puolustusministeriöltä vastinetta liittyen otsikossa mainittua hallituksen esitystä koskevaan perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 36/2018 vp).

Puolustusministeriö on toimittanut lakivaliokunnalle aiemmin annetuista lausunnoista vastineen 18.10.2018. Perustuslakivaliokunnan 15.11.2018 hallituksen esityksestä antama lausunto on aiheuttanut tarpeen arvioida esitystä uudelleen ja tarkistaa säännösehdotuksia eräiltä osin.

Puolustusministeriö esittää lausuntonaan seuraavan.

Laki sotilastiedustelusta

1 Yleistä

1.1 Virka-apu siviilitiedusteluviranomaiselta

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan (PeVL 36/2018 vp, s. 14) merkittävä osa ehdotetuista toimivaltuuksista pitäisi laissa säätää siviilitiedusteluviranomaiselle, joka voisi sotilastiedusteluviranomaisen pyynnöstä suorittaa sen tarvitsemia toimenpiteitä virka-apuna. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että salaisen tiedonhankinnan toimivaltuuksista on nykyisin säädetty näin. Puolustusvaliokunnan on arvioitava vielä toimivaltuuskohtaisesti toimivaltaista viranomaista (PeVL 10/2016 vp, s. 3, PeVL 49/2014 vp, s. 2/I, ks. myös PeVL 27/2013 vp).

Puolustusministeriö korostaa, että sotilastiedustelutoimivaltuuksien toimivaltuuksien käyttäminen vaatii syvällistä Puolustusvoimien sotilastiedustelun sekä Puolustusvoimien toiminnan tuntemista, eikä puolustusministeriön käsityksen mukaan ole mahdollista suorittaa sotilastiedustelua virka-apuna. Viimekädessä kysymys on toiminnasta, johon Puolustusvoimilla on jo itsenäinen kyky. Viranomaisen tehtävien toteuttaminen tulee suorittaa ensisijaisesti vastuuviranomaisen toimesta ja lähtökohtaisesti omin resurssein.

Virka-apu on luonteeltaan tilapäistä ja virka-apua antava viranomainen pääsääntöisesti päättää resurssien kohdentamisesta virka-aputehtäviin. Virka-aputehtävät liittyvät ensisijaisesti tehtäviin, jotka edellyttävät esimerkiksi sellaista kalustoa tai kykyä jota pyytävällä viranomaisella ei ole. Esitetyssä tavassa poikkeusmenettelystä tulisi pääsääntö.

Eduskunnan oikeusasiamiehen vuosikertomuksessa vuodelle 2017 todetaan lisäksi, että lain sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014) mukaisia operaatioita on jäänyt toteuttamatta koska lain 90 §:ssä tarkoitetulla apua antavalla viranomaisella ei ole ollut siihen resursseja.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan virka-avun varaan rakennettavat toimivaltuudet vaarantavat tiedusteluoperaatioiden operaatioturvallisuutta. Esimerkiksi tietolähdetoiminnassa, tietolähteen turvallisuuden vastuu ei voi jakautua kahdelle viranomaiselle riippuen siitä mitä menetelmiä kulloinkin käytetään.

Tiedusteluoperaatio saattaa edellyttää useampien samanaikaistenkin toimivaltuuksien käyttöä, jonka vuoksi yksittäisistä tiedustelumenetelmistä vastuussa olevien tahojen pirstaloituminen vaarantaisi osaltaan operaatioturvallisuutta. Tiedusteluoperaatiot voivat

Postiosoite Puolustusministeriö PL 31 FI-00131 Helsinki Finland
Käyntiosoite Eteläinen Makasiinikatu 8 00130 Helsinki Finland
Puhelin 0295 16001 Internat. +358 295 16001
Faksi (09) 160 88244 Internat. +358 9 160 88244
s-posti, internet kirjaamo@defmin.fi www.defmin.fi

olla hyvinkin pitkäkestoisia, eikä niitä saa vaarantaa toisen viranomaisen mahdollinen virka-avun viipyminen johonkin toimivaltuuden käyttämiseen liittyen.

Puolustusministeriö ei pidä tarkoituksenmukaisena, että päätöksen tehnyt tai käräjäoikeuden lupaa hakenut viranomainen ei tosiasiallisesti pystyisi valvomaan menetelmän käyttöä ja sillä saadun tiedon sisältö tai tarpeellisuutta.

Kanta on sovitettu yhteen sisäministeriön kanssa siviilitiedustelua koskevan lakiesitykseen liittyen.

2 Suhde muuhun lainsäädäntöön (2 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s.35), että sotilastiedustelulakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin sisältyy viittaussäännös, jonka mukaan tiedustelutoiminnan valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa. Tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan kokonaisuuden perusteella parlamentaarisesta valvonnasta säädettäisiin tarkemmin eduskunnan työjärjestyksessä. Viittaussäännöstä tulee tarkistaa parlamentaarisen valvonnan osalta myös viittauksella eduskunnan työjärjestykseen.

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 2 §:n 3 momenttia täydennettäisiin seuraavasti.

2 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Siviilitiedustelusta säädetään poliisilain (872/2011) 5 a luvussa ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (/).

Puolustusvoimien rikostorjunnasta säädetään sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetussa laissa (255/2014).

Tiedustelutoiminnan valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa (/) **ja eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000)**. Henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa (/).

3 Sotilastiedustelun tarkoitus (3 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 15 – 16), että sotilastiedustelulakiehdotuksen 3 § koskee sotilastiedustelun tarkoitusta. Sen mukaan sotilastiedustelun tarkoituksena on hankkia ja käsitellä tietoa ulkoisista uhkista puolustusvoimista annetun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan a ja b alakohdassa sekä 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi ja ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukemiseksi. Perustuslakivaliokunnan mielestä säännös muodostuu viittauksineen vaikeaselkoiseksi. Lisäksi omaksuttu sääntelytekniikka mahdollistaa tosiallisesti sotilastiedustelun tarkoituksen muuttamisen ilman, että sotilastiedustelulakia muutettaisiin. Valiokunnan käsityksen mukaan sotilastiedustelu tulee määritellä sotilastiedustelulaissa tyhjentävästi eikä jättää sitä viittausten varaan.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 3 §:stä ei käy ilmi se perustuslakivaliokunnan mietinnössään 4/2018 vp edellyttämä lähtökohta, jonka mukaan sotilastiedustelua koskeva sääntely on rajattava tiedon hankkimiseen vain Suomeen kohdistuvasta sotilaallisesta toiminnasta taikka Suomen turvallisuusympäristön kannalta merkityksellisestä sotilaallisesta toiminnasta (PeVM 4/2018 vp, s. 7). Sääntelyä on syytä täsmentää (s. 15 – 16).

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun kannanoton johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 3 §:ssä tarkoitetut Puolustusvoimien tehtävät kirjoitettaisiin säännökseen nimenomaisesti eikä säädösviittauksin, ja säännöstä täsmennettäisiin valiokunnan edellyttämällä tavalla. Lisäksi säännöstä on täsmennettävä siten, että tietoa voidaan hankkia paitsi sotilaallisesta toiminnasta myös uhasta, joka vakavasti vaarantaa kansallista turvallisuutta, siten kuin sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 §:n 2 momentissa ehdotetaan.

Puolustusministeriö esittää, että säännöstä täsmennettäisiin seuraavasti.

3 §

Sotilastiedustelun tarkoitus

Sotilastiedustelun tarkoituksena on hankkia ja käsitellä tietoa **Suomeen kohdistuvasta tai Suomen turvallisuusympäristön kannalta merkityksellisestä sotilaallisesta toiminnasta taikka 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta toiminnasta ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukemiseksi ja seuraavien Puolustusvoimien tehtävien suorittamiseksi:**

1) **maa-alueen, vesialueen ja ilmatilan valvominen sekä alueellisen koskemattomuuden turvaaminen;**
2) **kansan elinmahdollisuuksien, perusoikeuksien ja valtiojohdon toimintavapauden turvaaminen;**
3) **laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen;**
4) **osallistuminen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 222 artiklaan tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 42 artiklan 7 kohtaan perustuvaan apuun; aluevalvontayhteistyöhön tai muuhun kansainvälisen avun antamiseen ja kansainväliseen toimintaan;**
5) **osallistuminen kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintaan ja sotilastehtäviin muussa kansainvälisessä kriisinhallinnassa.**

4 Sotilastiedustelun kohteet (4 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp,s. 16-17), että 4 §:ssä sotilastiedustelun kohteita ei ole määritelty tyhjentävästi ja sääntely on paikoin ongelmallisen väljää. Näin on ainakin 5—7 kohdassa siltä osin kuin turvallisuutta uhkaavalta toiminnalta ei edellytetä vakavuutta. Perustuslakivaliokunnan mielestä kohtia on täsmennettävä ja niissä tulee edellyttää kussakin mainitun uhan vakavuutta.

Säännösteknisenä huomiona perustuslakivaliokunta kiinnittää puolustusvaliokunnan huomiota siihen, että 4 §:n alussa oleva ilmaisu "saadaan hankkia" ei ole onnistunut, koska se viittaa tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiin, joita koskeva sääntely on ehdotetussa 11 §:ssä. Perustuslakivaliokunnan mielestä olisi parempi, että 4 §:ssä säädettäisiin, että sotilastiedustelun kohteena ovat siinä lueteltavat toiminnat ja 11 §:ssä säädettäisiin tyhjentävästi tiedustelumenetelmien käytön yleisistä edellytyksistä.

Lisäksi perustuslakivaliokunta toteaa, että 4 §:n 2 momentissa ei ole nimenomaista edellytystä, että kyse olisi tiedon hankinnasta sotilaallisesta toiminnasta. Säännöksen perusteluissa (s. 191) todetaan, että sotilastiedustelun kohteena voisi olla myös toiminta, joka aiheuttaa vakavaa uhkaa yhteiskunnan elintärkeille toiminnoille. Näin ollen säännös ei kokonaisuudessaan kuulu perustuslain 10 §:n 4 momentin sotilaallista toimintaa koskevan rajoitusperusteen alaan. Kyseeseen tulee sen sijaan rajoituslauseke, jonka mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen tiedon hankkimiseksi sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Lakivarauksen mukaan kansallisen turvallisuuden uhkan tulee olla vakava. Siten ehdotetun 2 momentin ei-sotilaallisen toiminnan alaan kuuluva kynnys vaarantumisesta on liian

matala suhteessa perustuslain 10 §:n 4 momenttiin ja sitä tulee säännöksessä korottaa. Täydennys voidaan tehdä esimerkiksi edellyttämällä sekä maanpuolustukseen että yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvalta uhalta vakavuutta. Tällaisen muutoksen tekeminen lakiehdotukseen on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 4 §:ää muutettaisiin seuraavasti.

4 §

Sotilastiedustelun kohteet

Sotilastiedustelun kohteena on seuraava toiminta, jos toiminta on luonteeltaan sotilaallista:
1) vieraan valtion asevoimien ja niihin rinnastuvien järjestäytyneiden joukkojen toiminta ja toiminnan valmistelu;
2) Suomen maanpuolustukseen kohdistuva tiedustelutoiminta;
3) joukkotuhoaseiden suunnittelu, valmistaminen, levittäminen ja käyttö;
4) vieraan valtion sotatarvikkeiden kehittäminen ja levittäminen;
5) kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta **vakavasti** uhkaava kriisi;
6) kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuutta **vakavasti** uhkaava toiminta;
7) Suomen kansainvälisen avun antamisen ja kansainvälisen muun toiminnan turvallisuutta **vakavasti** uhkaava toiminta.
Lisäksi **sotilastiedustelun kohteena on** vieraan valtion **toiminta** tai muu sellainen toiminta, joka **vakavasti uhkaa** Suomen maanpuolustusta tai yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja.

4.1 Yleissäännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan (PeVL 36/2018 vp, s. 15) valiokunnan perustuslain 10 §:n 4 momentista painottamat näkökohdat vaikuttavat yleisesti myös sotilastiedustelun toimivaltuussäännösten tulkintaan. Sotilastiedustelulakiin on sääntelyn erityisluonne huomioon ottaen syytä ottaa poliisilain 1 luvun 2 §:n kaltainen säännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.

Puolustusministeriö esittää perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaisesti, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 1 lukuun lisättäisiin uusi säännös poliisilain 1 luvun 2 §:ää vastaavasti säännös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Uuden pykälän lisääminen merkitsee muutoksia pykälänumerointiin.

5 §

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

5 Suhteellisuusperiaate (5 §)

Perustuslakivaliokunta esitti oikeuksien loukkaamista koskevan sanamuodon muuttamista siten, että pykälässä säädetään sen sijaan oikeuksien rajoittamisesta. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 5 §:ää on lisäksi syytä täydentää vaatimuksella sotilastiedustelun

toimenpiteiden tosiasiallisesta soveltuvuudesta tarkoitukseensa (PeVL 36/2018 vp, s. 17).

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun lausumien johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 5 §:ää muutettaisiin seuraavasti. Lisäksi säännöstä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan paremmin poliisilain (872/2011) 1 luvun 3 §:n suhteellisuusperiaatetta koskevaa säännöstä.

6 §

Suhteellisuusperiaate

Sotilastiedustelun toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tiedon hankinnalla saatavien tietojen tärkeyteen, **vaarallisuuteen ja** kiireellisyyteen, tavoiteltavaan sotilastiedustelun päämäärään, sotilastiedustelun kohteeseen, muille tiedustelutoimenpiteen käytöstä aiheutuvaan oikeuksien **rajoittamiseen** sekä muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin. **Lisäksi toimenpiteellä tulee olla riittävät tosiasialliset mahdollisuudet saavuttaa sotilastiedustelun hyväksyttävät päämäärät.**

6 Vähimmän haitan periaate (6 §)

Säännökseen tulee **perustuslakivaliokunnan** käsityksen mukaan (PeVL 36/2018 vp, s.17) lisätä vaatimus siitä, että tiedon hankkimisessa puututaan luottamuksellisen viestin salaisuuteen mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti. Tämä vastaisi myös sitä perustuslain 10 §:n esitöistäkin ilmenevää lähtökohtaa, ettei perustuslain voida jatkossakaan katsoa sallivan yleistä, kohdentamatonta ja kaikenkattavaa tietoliikenteen seurantaa tiedustelutoiminnassa.

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun lausuman johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 6 §:ää muutettaisiin seuraavasti.

7 §

Vähimmän haitan periaate

Sotilastiedustelun toimivaltuuden käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. **Tiedon hankkimisessa ei saa puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuteen muuten kuin mahdollisimman kohdennetusti ja rajoitetusti.**

7 Syrjinnän kielto (8 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 17-18), että sotilastiedustelulakiehdotuksen 8 § koskee syrjinnän kieltoa. Sen mukaan sotilastiedustelun toimenpiteiden kohdentaminen on toteutettava syrjimättömästi. Sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa perustua ainoastaan henkilön ikää, alkuperää, kansalaisuutta, kieltä, uskontoa, vakaumusta, mielipidettä, poliittista toimintaa, ammattiyhdistystoimintaa, perhesuhteita, terveydentilaa, vammaisuutta tai seksuaalista suuntautumista koskeviin tietoihin. Esityksen perustelujen (s. 195) mukaan säännös vahvistaisi perustuslain 6 §:n 2 momentin yhdenvertaisuusperiaatetta tiedustelutoiminnassa. Säännöksessä mainitut perusteet sinänsä pitkälti pohjautuvat perustuslain 6 §:n 2 momentin kiellettyjen erotteluperusteiden luetteloon. Ehdotetussa 8 §:ssä ei kuitenkaan mainita sukupuolta. Säännös on perustuslain säännöksestä poiketen lisäksi kirjoitettu tyhjentävän luettelon muotoon

(ks. myös HE 309/1993 vp, s. 43/II), eikä se vastaa perustuslain 6 §:n 2 momentin ja perusoikeuskirjan 21 artiklan syrjintäkieltosäännöksiä. Eroavaisuutta ei esityksessä perustella. Sotilastiedustelulakiehdotuksen 8 §:n täydentäminen sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellolla sekä kiellettyjen syrjintäperusteiden luettelon muotoilu niin, ettei se ole tyhjentävä, on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 8 §:n toisen virkkeen mukaan sotilastiedustelun toimenpiteen kohdentaminen ei saa perustua "ainoastaan" siinä mainittuihin tietoihin. Virkkeen oikeudellinen merkitys on perustuslakivaliokunnan mielestä epäselvä, jopa kyseenalainen. Perustelujen mukaan kohdentaminen pykälässä tarkoitetuilla tiedoilla saattaisi kuitenkin olla tietyissä tilanteissa välttämätöntä, kuten esimerkiksi kansalaisuuden perusteella. Tämä edellyttäisi perustelujen (s. 195) mukaan kuitenkin objektiivisia ja riittäviä perusteita. Tältä osin pykälä ja sen perustelut ovat ristiriidassa keskenään, koska esimerkiksi kansalaisuus on mainittu säännöksessä nimenomaisena kiellettynä kohdentamisperusteena. Ilmaisu "ainoastaan" voidaan tulkita myös oikeutukseksi kohdentaa tiedustelua pykälässä mainituilla kielletyillä syrjintäperusteilla, kunhan kohdentaminen ei perustu yksinomaan johonkin mainittuun perusteeseen. Kun säännöksen tarkoituksena on turvata tiedustelun kohdentumisen syrjimättömyys, tulee säännöksen muotoilua tarkistaa tätä tarkoitusta vastaavasti.

Puolustusministeriö esittää edellä todetun johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 8 §:ä muutettaisiin kuulumaan seuraavasti.

Puolustusministeriö katsoo, että on tarpeetonta toistaa perustuslain 6 §:n 2 momentin sanamuotoa.

9 §

Syrjivän tiedustelutoiminnan *kielto*

Sotilastiedustelun toimenpiteiden kohdentaminen on toteutettava syrjimättömästi.

8 Määritelmät (9 §)

8.1 Hakuehto ja hakuehtojen luokat

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 24), että sotilastiedustelulakiehdotuksen 65 §:n 1 momentin ja 67 §:n 1 momentin mukaan tietojen hankkiminen tietoliikenteestä perustuu hakuehtojen käyttöön. Säännöksissä ei kuitenkaan määritellä, mitä hakuehdoilla tai hakuehtojen joukoilla tarkoitetaan. Koska hakuehdon käsite on tietoliikennetiedustelun kohdentumisen kannalta ensiarvoisen tärkeä, sääntelyn tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden sekä tietoliikennetiedustelun perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta hyväksyttävän kohdentumisen vuoksi sotilastiedustelulaissa tulee säätää hyväksyttävän hakuehdon perusteista. Tätä edellyttää myös EIT:n käytäntö luottamuksellisen viestin salaisuuteen puuttuvan sääntelyn oikeusvaikutusten ennakoitavuudesta.

8.2 Henkilöryhmä tiedustelun kohteena

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 20), että säännöksissä ei määritellä, mitä henkilöryhmällä tarkoitetaan tai mitä edellytyksiä henkilöryhmälle asetetaan. Esityksen perustelujen mukaan (s. 225—226) henkilöryhmään tulisi kuulua vähintään

kolme henkilöä ja kyseisten henkilöiden tulisi muodostaa tietyn ajan koossa pysyvä ja rakenteeltaan jäsentynyt yhteenliittymä, joka toimii yhteistuumin tai jolla on ainakin yhteinen tavoite. Perusteluista (s. 226) käy lisäksi ilmi, että 6 §:n vähimmän haitan periaatteen mukaisesti tiedustelumenetelmän käyttö tulisi ensisijaisesti kohdistaa tiettyyn henkilöön. Tarkoitus vaikuttaa olevan, että henkilöryhmään kohdistettu tiedustelumenetelmän käyttäminen olisi toissijaista suhteessa henkilöön kohdistettavan menetelmän käyttämiseen.

Sotilastiedustelulaissa on syytä täsmällisemmin määritellä, mitä henkilöryhmällä tarkoitetaan ja mitä edellytyksiä useamman henkilön pitämiselle henkilöryhmänä asetetaan. Esityksen perusteluissa mainitut edellytykset muistuttavat rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuja järjestäytyneelle rikollisryhmälle asetettuja edellytyksiä. Sotilastiedustelulakiin on tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden turvaamiseksi perusteltua sisällyttää vastaavan kaltainen henkilöryhmän määritelmä.

8.3 Puolustusministeriön pykäläehdotus

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun lausuman johdosta, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 9 §:ään lisätään hakuehdon ja hakuehtojen luokan sekä henkilöryhmän määritelmät.

Lisäksi lakiehdotuksen 20, 22, 24, 26 ja 41 §:iä esitetään täsmennettäväksi selventävällä säännöksellä (”jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä”), joka osoittaa, että henkilöryhmään kohdistettu tiedustelumenetelmän käyttäminen on toissijaista suhteessa henkilöön kohdistettavan menetelmän käyttämiseen. Puolustusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että silloin, kun sotilastiedustelun kohteena on vieraiden valtioiden asevoimat ja niihin rinnastuvien järjestäytyneiden joukkojen toiminta, sotilastiedustelu kohdistuu ensisijaisesti henkilöryhmiin. Sen vuoksi toissijaisuudesta ei esitetä säädettäväksi muissa kuin henkilötiedustelua koskevissa pykälissä.

10 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

x) *hakuehdolla* tietoa, jonka perusteella tietoliikennetiedustelulla viestintäverkon osasta valitaan tietoliikennetiedustelun kohteena olevan tahon viestintää;

y) *hakuehtojen luokalla* hakuehtojen joukkoa;

1) *kytkennän suorittajalla* julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain (10/2015) 6 §:ssä tarkoitettua verkko- ja infrastruktuuripalvelujen tuottajaa tai sen kokonaan omistamaa tytäryhtiötä;

z) *henkilöryhmällä* vähintään kolmen hengen muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää ja rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tai yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi;

2) *sijaintitiedolla* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 18 kohdassa tarkoitettua sijaintitietoa;

3) *teleyrityksellä* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 27 kohdassa tarkoitettua teleyritystä;

4) *tiedonsiirtäjällä* tahoa, joka omistaa tai hallitsee Suomen rajan ylittävää viestintäverkon osaa;

5) *tiedustelumenetelmällä* 4 luvussa säädettyjä sotilastiedusteluviranomaisen toimivaltuuksia;

6) *tiedustelutehtävällä* pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi 4 §:ssä tarkoitetusta sotilastiedustelun koh-

teesta, joka perustuu ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteisen kokouksen valmistelevasti käsittelemiin painopisteisiin tai 13 §:ssä tarkoitettuun tietopyyntöön;

7) *tietoliikennetiedustelulla* Suomen rajan viestintäverkossa ylittävään tietoliikenteeseen kohdistuvaa, tietoliikenteen automatisoituun erotteluun perustuvaa teknistä tiedonhankintaa sekä hankitun tiedon käsittelyä tiedustelutehtävän suorittamiseksi;

8) *tietoliikenteen teknisillä tiedoilla* muita kuin viestin sisältöön kuuluvia tietoliikenteen tietoja;

9) *tunnistamistiedolla* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai mainitun pykälän 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa;

10) *valtiollisella toimijalla* vieraan valtion tunnistettua viranomaista tai sellaiseen rinnastuvaa toimijaa sekä tarkoitetun tahon palveluksessa olevaa tai sen määräyksessä ja ohjauksessa toimivaa tahoa;

11) *viestintäverkolla* toisiinsa liitetyistä johtimista sekä laitteista muodostuvaa järjestelmää, joka on tarkoitettu viestien siirtoon tai jakeluun johtimella, radioaalloilla, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla;

12) *yhteisötilaajalla* sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 41 kohdassa tarkoitettua yhteisötilaajaa.

9 Tiedustelumenetelmän käytön yleiset edellytykset (11 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 36/2018 vp, s. 19), että uudet toimivaltuudet, joilla voitaisiin syvimmin puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan, on mainittu sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 2 momentissa. Säännöksessä mainittuja toimivaltuuksia saadaan käyttää vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Säännöksessä ei mainita tukiasematietojen hankkimista. Vaikka kyseinen toimivaltuus ei suoranaisesti puutu viestin sisältöön, valiokunta pitää sen lisäystä säännökseen perustuslain 10 §:stä johtuvista syistä asianmukaisena.

9.1 Välttämättömyysedellytys

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan (PeVL 36/2018 vp, s. 18 – 19), että sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 § koskee tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä. Säännöksen 1 momentissa säädettäisiin kaikille tiedustelumenetelmille yhteisestä yleisestä edellytyksestä "voidaan perustellusti olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta". Kysymys on esityksen perustelujen (s. 203) mukaan niin sanotusta perustellusta tuloksellisuusvaatimuksesta. Tiedustelutehtävällä tarkoitetaan pääesikunnan tiedustelupäällikön sotilastiedusteluviranomaiselle antamaa toimeksiantoa tiedustelutiedon hankkimiseksi sotilastiedustelun kohteesta. Sotilastiedustelussa on kysymys tiedon hankkimisesta sotilaallisesta toiminnasta, mutta sotilaallisen toiminnan merkityssisältö on epämääräinen eikä sitä ole ehdotetussa laissa määritelty (ks. esim. perustelujen s. 183). Perustuslakivaliokunta on painottanut tarvetta tulkita rajoitusperustetta suppeasti (ks. PeVM 4/2018 vp, s. 7).

Uudet toimivaltuudet, joilla voitaisiin syvimmin puuttua luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan, on mainittu sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 2 momentissa. Säännöksessä mainittuja toimivaltuuksia saadaan käyttää vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Säännöksessä ei mainita tukiasematietojen hankkimista. Vaikka kyseinen toimivaltuus ei suoranaisesti puutu viestin sisältöön (s. 206), valiokunta pitää sen lisäystä säännökseen perustuslain 10 §:stä johtuvista syistä asianmukaisena.

Tiedustelun edellytyksistä ehdotetaan kuitenkin säädettäväksi osin toimivaltuuksittain eri tavalla. Esimerkiksi sotilastiedustelulakiehdotuksen 20 §:n 3 momentin mukaan suunnitelmallinen tarkkailu on mahdollista, jos sillä voidaan "perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutoiminnan kannalta". Vastaava säännös sisältyy teknisen kuuntelun osalta 24 §:n 2 momenttiin, teknisen katselun osalta 26 §:n 2 momenttiin sekä telekuuntelun osalta 32 §:n 3 momenttiin. Peitetoiminnan ja valeoston osalta kynnys on määritelty toisin asettamalla sille välttämättömyysvaatimus (41 § 2 mom. ja 45 § 2 mom.: "jos sen käyttö on välttämätöntä tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta"). Vastaavasti muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun edellytyksenä 67 §:n 1 momentin mukaan on, että tiedustelun "voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta".

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 11 §:n 1 momentin sisältämää sotilastiedustelumenetelmien käytön yleistä edellytystä valtiosääntöoikeudellisesti arvioitaessa huomiota tulee kiinnittää ensinnäkin siihen, että tiedustelumenetelmien käytössä yleisesti on irtauduttu ja etäännytty konkreettisesta rikosepäilystä. Perustuslakivaliokunta korosti perustuslain muuttamista koskevassa mietinnössä painokkaasti perustuslain säännöksen välttämättömyys-edellytystä. Valiokunta totesi, että luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistuva rajoitus on sallittu vain, jos tiedonhankinta ei ole mahdollista vähemmän puuttuvin keinoin (PeVM 4/2018 vp, s. 8—9). Valiokunnan käsityksen mukaan tästä seuraa, että tiedustelutoiminnan edellytykseksi tulee yleisesti asettaa välttämättömyyttä koskeva edellytys. Tällaisen lisäyksen tekeminen sotilastiedustelulakiehdotukseen on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Tiedustelutoiminnan erityisluonne sekä ehdotetun sääntelyn laaja-alaisuus perustelevat tiedustelumenetelmän käytön asianmukaisen ja oikeasuhtaisen kohdentumisen vuoksi 11 §:n 1 momentin täsmentämistä myös siten, että tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiin lisättäisiin niillä oletettavasti saatavan tiedon tärkeyttä koskeva edellytys.

9.2 Kotirauhan suoja

Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 36/2018 vp, s. 35 -36) perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (ks. esim. PeVL 16/2004 vp ja PeVL 18/2010 vp). Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että sotilastiedustelulakiehdotuksen toimivaltuuksien sääntelyssä on omaksuttu ilmaisu "vakituiseen asumiseen käytettävä tila". Valiokunta on katsonut tällaisen käsitteen käytön mahdolliseksi esimerkiksi silloin, kun ilmaisun "vakituiseen asumiseen käytetty huone tai tila" on ymmärrettävä tarkoittavan valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan käsitettä, joka kattaa kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat (PeVL 37/2002 vp, s. 2/II).

Perustuslakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on täsmennettävä sääntelyä siten, että perusteluista ilmenevä ristiriita valiokunnan käytännön kanssa poistuu. Puolustusvaliokunnan on siten perustuslakivaliokunnan mielestä syytä muuttaa sääntelyä sanonnallisesti siten, että siinä viitataan "vakituiseen asumiseen käytettävän tilan" sijasta "pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan". Vaihtoehtoisesti puolustusvaliokunnan mietinnössä tulee tehdä asiasta huolellisesti toimivaltuuskohtaisesti selkoa.

Perustuslakivaliokunnan aikaisemmin arvioimasta poliisilain 5 luvun sääntelystä poiketen nyt ehdotetussa sääntelyssä ei siis ole kyse konkreettisesta ja yksilöidystä rikosepäilystä. Toimivaltuudessa ei siten ole kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetusta rikosten selvittämisestä. Säännöksestä ei myöskään käy ilmi, että peitetoiminta tai valeosto

asunnossa olisivat perustuslain 10 §:n 3 momentin tarkoittamassa mielessä välttämättömiä perusoikeuksien turvaamiseksi (ks. esim. PeVL 11/2017 vp, s. 3 ja siinä mainitut lausunnot).

Kotirauhan suojan piiriin kohdistuvat peitetoiminta- ja valeostotoimivaltuuksien käyttö on lakiehdotuksessa kytketty asuntoa käyttävän aktiiviseen myötävaikutukseen. Perustuslakivaliokunta toteaa pitäneensä suostumukseen perustuvaa sääntelytapaa ongelmallisena ja korostaneensa suurta pidättyväisyyttä suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena. Tämä pidättyväisyys vielä entisestään korostuu, jos perusoikeussäännökseen liittyy ns. kvalifioitu lakivaraus, kuten kotirauhan suojassa. Valiokunnan mielestä sääntelytapa ei ole helposti sovitettavissa yhteen perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistettuun oikeusvaltioperiaatteeseen sisältyvän vaatimuksen kanssa, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Toimivallasta puuttua yksilön perusoikeuksiin on lisäksi aina säädettävä riittävän tarkkarajaisella ja soveltamisalaltaan täsmällisellä lailla (PeVL 30/2010 vp, s. 6/II) Valiokunta on edellyttänyt suostumuksenvaraisesti perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta samoin kuin suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamista (ks. PeVL 7/2010 vp, s. 5, PeVL 37/2005 vp, s. 3 ja PeVL 19/2000 vp, s. 3/II). Tällaisesta suostumuksesta ei nyt käsillä olevassa ehdotuksessa ole kyse.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 41 §:n 3 momentin ja 45 §:n 4 momentin sääntely peitetoiminnan ja valeoston sallimisesta asunnossa on ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa. Sääntely on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on myös 41 §:n 3 momentin ja 45 §:n 4 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla.

Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 40 §:n 2 momentin mukaan telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan ja tekniseen laitetarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Säännösehdotuksessa toimenpiteen perusteena ei ole sellaisia seikkoja, joita voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna perusoikeuksien turvaamisena tai rikosten selvittämisenä. Sääntely on siten ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa ja on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on myös 40 §:n 2 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Paikkatiedustelusta päättämisestä säädetään sotilastiedustelulakiehdotuksen 53 §:ssä. Säännöksen mukaan tuomioistuin päättää paikkatiedustelusta, kun se kohdistuu kotirauhan suojaamaan paikkaan. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sotilastieduste-

lulakiehdotuksen 52 §:stä ja sille esitetyistä perusteluista on pääteltävissä, että säännösehdotuksella on tarkoitettu siviilitiedustelua koskevaan hallituksen esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 5 a luvun 27 §:n 1 momentin kaltaista sääntelyä, jossa säädetään tuomioistuimen päätösvallasta siviilitiedustelussa sen kohdistuessa "muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan kuin vakituiseen asumiseen käytettävään paikkaan". Koska säännösehdotuksessa toimenpiteen perusteena ei ole sellaisia seikkoja, joita voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna perusoikeuksien turvaamisena tai rikosten selvittämisenä, on sotilastiedustelulakiehdotuksen 53 §:n sanamuotoa täsmennettävä sen tarkoitusta vastaavaksi siten, että siitä käy selvästi ilmi, että paikkatiedustelu ei voi tuomioistuimen luvallakaan kohdistua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

9.3 Puolustusministeriön pykäläehdotus

Puolustusministeriö toteaa, että edellä mainittu perustuslakivaliokunnan kannanotto pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävän tilan rajaaminen lain soveltamisalan ulkopuolelle vaikuttaa moneen pykälään. Sen vuoksi puolustusministeriö esittää, että tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan säännökseen lisättäisiin uusi säännös siitä, että tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Puolustusministeriö toteaa, että peitetoiminta pitäisi kuitenkin voida katsoa sallituksi pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa asunnonhaltijan aktiivisella myötävaikutuksella, jos se on välttämätöntä peitetoiminnan paljastumisen estämiseksi ja peitetoimintaa suorittavan virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi (sotilastiedustelulakiehdotuksen 41 §). Puolustusministeriö katsoo, että peitetoiminnan käyttö on tällöin välttämätöntä perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetun perusoikeuden turvaamisen vuoksi. Kyse on perustuslain 7 §:ssä turvatusta oikeudesta elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

Koska 4 §:n 2 momenttia esitetään muutettavaksi siten, että tiedustelumenetelmällä saadaan hankkia tietoa sotilastiedustelun kohteena olevan vieraan valtion toiminnasta tai muusta sellaisesta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa Suomen maanpuolustusta tai yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja, ja koska tiedustelumenetelmien käytön yleiseksi edellytykseksi on säädettävä välttämättömyys, puolustusministeriö katsoo, että lakiehdotuksen 11 §:n 2 momentti olisi jatkossa tarpeeton.

Puolustusministeriö esittää edellä mainittujen huomioiden johdosta, että 11 §:ää muutettaisiin seuraavasti.

12 §

Tiedustelumenetelmien käytön yleiset edellytykset

Tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että **tiedustelumenetelmän käyttö on välttämätöntä ja että** sillä voidaan perustellusti olettaa saatavan **tärkeää** tietoa tiedustelutehtävän kannalta.

~~Jos tiedustelumenetelmän käytön kohteena on muu kuin valtiollinen toimija, teknistä kuuntelua, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, viestiin kohdistuvaa jäljentämistä, viestiin kohdistuvaa lähetyksen jäljentämistä, ulkomaan tietojärjestelmä-tiedustelua ja tietoliikennetiedustelua saadaan käyttää tiedon hankkimiseksi 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta toiminnasta vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.~~

Tässä laissa säädettyjä tiedustelumenetelmiä voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

Jäljempänä 43 §:ssä tarkoitettua peitetoimintaa lukuun ottamatta tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava ennen päätöksessä tai luvassa mainitun määräajan päättymistä heti, kun käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Tiedustelumenetelmien käytön järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

10 Yhteistyö muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa (17 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 31), että säännöksen sanamuodon perusteella jää hyvin avoimeksi, mitä sotilastiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voisi olla ja mitä yhteisöjä säännös koskisi. Lainkohdan perusteluissa (s. 213) todetaan lähinnä vain, että sotilastiedusteluviranomaisen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voisi liittyä myös yritysten turvallisuuteen ja yritysvakoilun estämiseen. Perusteluissa viitataan myös siihen, että näissä tilanteissa tulisi ottaa huomioon erityisesti myös se, mikä on yrityksen asema maanpuolustuksessa ja osallistuuko se esimerkiksi yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen tuottamiseen. Epäselväksi jää muun muassa, miten ehdotettu sääntely suhtautuu perustuslain 124 §:n julkisen hallintotehtävän antamista muun kuin viranomaisen hoidettavaksi koskevaan sääntelyyn. Tiedustelulakiehdotuksen 17 §:n säännös yhteistyöstä yhteisöjen kanssa tulee joko poistaa lakiehdotuksesta tai sitä tulee olennaisesti täsmentää yhteistyön sisällön ja osapuolten suhteen ja perustuslain 124 §:n kannalta asianmukaisella tavalla. Tällainen muutos on edellytys sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Valiokunta jatkaa, että perustelujen mukaan 17 §:n sääntely ei koske henkilötietojen antamista. Tällainen rajaus ei kuitenkaan ilmene säännöksestä. Perustuslakivaliokunta huomauttaa edelleen, että henkilötiedon käsite on laaja. Mikäli tarkoituksena on vastoin esityölausumaa, että säännöksen perusteella voidaan luovuttaa henkilötietoja yhteisöille salassapitovelvollisuuden estämättä, on ehdotettua sääntelyä täsmennettävä. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin. Tiedustelulakiehdotuksen 17 §:ssä on siksi määriteltävä olennaisesti tarkemmin tietojen saantiin oikeutettujen yhteisöjen piiri, jotta sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Vaihtoehtoisesti säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu rajaus, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Puolustusvaliokunnan on lisäksi syytä vielä arvioida, onko asianmukaista, että tietojen antamiselle yhteisöille ei ole asetettu korkeampaa kynnystä kuin tietojen antamiselle viranomaisille.

Puolustusministeriön näkemyksen mukaan 1 momentissa kyse on tilanteesta, jossa viranomaiset toimivat oman lakiin perustuvan toimivaltansa puitteissa, joten sääntely on tässä suhteessa ongelmaton perustuslain 124 §:n kannalta. Lisäksi puolustusministeriön näkemyksen mukaan kynnys tietojen luovuttamiseen viranomaisille olisi alempi kuin yrityksille ja muille yhteisöille.

Pykälän 2 momentissa tarkoitetut yritykset ja yhteisöt ovat sellaisia, joiden kanssa sotilastiedustelun suorituskyvyn kehittämisen ja ylläpitämisen kannalta Puolustusvoimien on

välttämätöntä tehdä yhteistyötä. Kyse on siten Puolustusvoimien toimintaa ja suorituskykyä tukevista, ylläpitävistä tai kehittävistä yhteistyökumppaneista. Yhteistyössä on kyse myös toiminnan suojaamisesta.

Osa pykälässä tarkoitetuista yhteisöistä on julkisoikeudellisia yhteisöjä, joista säädetään lailla. Esimerkkeinä voidaan mainita Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori, Suomen Turvallisuusverkot Oy, Patria OYJ ja Insta OYJ.

Pääasiallisesti yrityksille tai yhteisöille luovutetaan muuta kuin henkilötietoa. Säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että yksittäistapauksessa tietoa voidaan luovuttaa haittaohjelmasta tai haitallisesta tietokoneohjelmasta tai sen toiminnasta ja siihen liittyvästä tunnistamistiedosta kuten verkko-osoitteesta tai sähköpostiosoitteesta.

Henkilötietojen reuna-alueilla olevien tietojen luovuttaminen saattaa olla tarpeellista yhteistyöyrityksen saastuneiden koneisen ja haitallisen liikenteen selvittämiseksi. Tällöin jouduttaisiin luovuttamaan yrityksen tietokoneen verkko-osoite tai sähköpostiosoite, jotka ovat yhdistettävissä luonnolliseen henkilöön.

Lisäksi säännöksen viimeiseksi momentiksi siirrettäisiin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla (PeVL 36/2018 vp, s. 39 – 40) lakisehdotuksen 115 §:ssä oleva asetuksenantovaltuus, joka koskee yhteistyön järjestämistä.

Puolustusministeriö esittää edellä mainitun johdosta, että 17 § muutettaisiin seuraavasti.

18 §

*Yhteistyö muiden viranomaisten **sekä yritysten** ja muiden yhteisöjen kanssa*

Sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. **Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa muille viranomaisille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.**

Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi toimia yhteistyössä **yritysten ja muiden** yhteisöjen kanssa **tiedustelun menetelmien ja järjestelmien kehittämiseksi ja toiminnan suojaamiseksi** sekä luovuttaa **yrityksille** ja **muille** yhteisöille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. **Yksittäistapauksessa voidaan luovuttaa tietoa haittaohjelmasta sekä siihen liittyvästä tunnistamistiedosta.**

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään **79** ja **80** §:ssä.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

11 Kansainvälinen yhteistyö (19 §)

11.1 Tietojen luovuttaminen kansainvälisessä yhteistyössä

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella sotilastiedusteluviranomainen voisi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi vaihtaa hankkimiaan tietoja ulkomaisten tiedustelupalveluiden ja turvallisuusviranomaisten kanssa. Saman pykälän 5 momenttiin sisältyy

viittaussäännös, jonka mukaan pykälässä tarkoitetussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa säädetään. Säännöksen perustelujen mukaan kansainvälisillä velvoitteilla tarkoitettaisiin lähinnä kansainvälisiä tietoturvallisuussopimuksia, joita Suomi on jo solminut useiden merkittävien yhteistyötahojen kanssa.

Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä siten, että siitä ilmenee säädösperustaisesti ja nimenomaisesti rajoitus luovuttaa tai vastaanottaa tietoja sellisten valtioiden kanssa, joiden voidaan katsoa syyllistyvän järjestelmällisiin ihmisoikeusloukkauksiin tai joissa tiedonhankintakeinot eivät noudata kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettuja standardeja. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että sotilastiedustelulakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Rajaus voidaan valiokunnan mielestä toteuttaa esimerkiksi siten, että säännöksessä viitattaisiin siihen, että tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa on noudatettava Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia ja kielletään nimenomaisesti kansainvälinen yhteistyö ja tietojen vaihto, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä tämän yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti (PeVL 36/2018 vp, s 28).

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n säännöksen perusteluista ilmenee, että pykälä ei koskisi henkilötietojen vaihtoa. Lakiehdotuksen 19 §:n 5 momentin mukaan henkilötietojen luovuttamisesta säädetään tarkemmin henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa annetussa laissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä viittaus "tarkempaan" säätämiseen antaa kuitenkin mahdollisuuden tulkintaan, jonka mukaan 19 §:n säännöksillä luodaan perusteet henkilötietojen vaihdolle.

Mikäli sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n tarkoituksena on vastoin esityölausumaa, että säännöksen perusteella voidaan luovuttaa henkilötietoja ulkomaisille tiedustelu- ja turvallisuuspalveluille salassapitovelvollisuuden estämättä, on ehdotettua sääntelyä täsmennettävä ja muutettava perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan johdosta valiokunnan edellä mainitun viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi.

Vaihtoehtoisesti 19 §:n säännöstä on täsmennettävä siten, että siitä käy selkeästi ilmi sen perusteluissa ilmaistu rajaus, jonka mukaan pykälän perusteella ei voi luovuttaa salassa pidettäviä henkilötietoja. Mahdollisuus luovuttaa tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä on tässäkin tapauksessa määriteltävä tietosisällöittäin tai sidottava välttämättömyysedellytykseen. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 3 momentin mukaan pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää 20, 22, 41, 45, 49 ja 63 §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä. Viitattuihin toimivaltuuksiin kuuluu muun ohella esimerkiksi 41 §:ssä säädetty peitetoiminta, 45 §:ssä säädetty valeosto ja 63 §:ssä tarkoitettu teknisten tietojen käsittely.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

Säännösehdotuksen perusteluissa viitataan siihen, että kyseiset tiedustelumenetelmät merkitsevät vain vähäistä puuttumista perusoikeuksiin, eikä yhdelläkään niistä kajottaisi luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Hallituksen esityksessä viitataan siihen, että "peitetoimintaa ja valeostoa pidetään kovimpina salaisina tiedonhankintakeinoina, sillä näiden keinojen käytön edellytykset ovat erittäin tiukkoja" (s. 31). Perustuslakivaliokunta on puolestaan edellä arvioinut, että lakiehdotuksen 63 §:n sanamuoto vaikuttaa mahdollistavan hyvin laajan viestintäverkon alueen kattavan tietojen keräämisen ja tallentamisen. Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, ettei ehdotetuissa toimivaltuuksissa ole siten kyse vain vähäisestä puuttumisesta perusoikeuksiin, kuten perusteluissa esitetään (ks. myös PeVL 5/1999 vp, s. 5).

Ehdotettu sääntely vieraan valtion virkamiehen toiminnasta on merkityksellistä perustuslain 1 §:ssä tarkoitetun Suomen täysivaltaisuuden kannalta. Täysivaltaisuuden rajoituksia koskevassa perustuslakivaliokunnan käytännössä on kiinnitetty huomiota toimivallan laatuun ja mahdollisuuteen käyttää valtuuksia itsenäisesti (esim. PeVL 65/2016 vp, s. 3, PeVL 9/2009 vp, s. 2, PeVL 1/2007 vp, s. 3, PeVL 56/2006 vp, s. 3). Ehdotetussa 19 §:ssä vieraan valtion virkamiehen käytössä olevia toimivaltuuksia on rajattu edellä kuvatulla tavalla. Tiedustelumenetelmiä käytetään 19 §:n mukaan sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa. Säännöksen sanamuodosta tulee kuitenkin käydä ilmi selkeämmin, että vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Lisäksi sääntelyä on täydennettävä säännöksin vieraan valtion virkamiehen virkavastuusta (PeVL 56/2006 vp, s. 3/I, PeVL 9/2009 vp, s. 2/II).

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n 2 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa sotilastiedusteluviranomaisen virkamies osallistuu sotilastiedusteluviranomaisen ja ulkomaan tiedustelu- tai turvallisuusviranomaisen yhteistoimintaan toisen valtion alueella. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen hallituksen esityksessäkin ilmaistuun käsitykseen, että ulkomaantiedustelun toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön. Esityksessä ei kuitenkaan ole tämän enempää arvioitu sääntelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia virkamiehelle. Valiokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on syytä tarkastella huolellisesti virkamiehen oikeusasemaa tällaisessa tilanteessa ja harkita muun ohella, voidaanko pykälän tarkoittamaan osallistumiseen määrätä ilman virkamiehen suostumusta tehtävään (ks. PeVL 65/2016 vp, s. 4—5).

Edellä mainituista perustuslakivaliokunnan kannanotoista johtuen **puolustusministeriö** ehdottaa täsmennettäväksi 19 §:n 1 momenttia siten, että sotilastiedustelulakiehdotuksessa säädettäisiin muiden kuin henkilötietojen vaihtamisesta kansainvälisessä yhteistyössä. Sen vuoksi puolustusministeriö katsoo, että tietojen luovuttamisen kynnys voidaan muuttaa välttämättömästä tarpeelliseksi.

Henkilötietojen luovuttamisesta säädettäisiin sotilastiedustelulakiehdotuksen 19 §:n viimeisen momentin viittaussäännöksen nojalla henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettavassa laissa. Kyseistä säännöstä täsmennettäisiin lisäksi poistamalla sana ”tarkemmin”.

Pykäläehdotuksen 2 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön vieraan valtion alueella toimivaltuuksia käytettäessä edellyttäisi virkamiehen suostumusta.

Pykäläehdotuksen 3 momenttia esitetään täydennettäväksi siten, että pykälässä säädetään vieraan valtion virkamiehen velvollisuudesta noudattaa sotilastiedusteluviranomaisen määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan korostaa Suomen täysivaltaisuutta. Kuten perustuslakivaliokunta toteaa, momentissa tarkoitetut toimivaltuudet täysimääräisesti käytettyinä eivät ole vähäisiä. Puolustusministeriö korostaa kuitenkin, että vieraan valtion virkamiehen tehtävät toimivaltuuksien käyttämisessä olisivat vähäisiä, kun otetaan huomioon hänen säännöksessä tarkoitettu avustava roolinsa.

Pykäläehdotukseen lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa kiellettäisiin kansainvälinen yhteistyö sellaisissa tilanteissa, joissa ei oteta huomioon Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia.

Lisäksi säännöksen viimeiseksi momentiksi siirrettäisiin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla (PeVL 36/2018 vp, s. 39 – 40) lakiehdotuksen 115 §:ssä oleva asetuksenantovaltuus, joka koskee kansainvälisen yhteistyön järjestämistä.

11.2 Vieraan valtion virkamiehen virka- ja vahingonkorvausvastuu

Perustuslakivaliokunnan mukaan säännöksen sanamuodosta tulee käydä ilmi selkeämmin, että vieraan valtion virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita. Lisäksi sääntelyä on täydennettävä säännöksin vieraan valtion virkamiehen virkavastuusta (PeVL 36/2018 vp, s. 30). Myös eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt asiaan huomiota.

Puolustusministeriö ei ole lakivaliokunnalle antamassaan vastineessa esittänyt säännösmuutoksia tältä osin.

Puolustusministeriö toteaa nyt, että koska vieraan valtion toimivaltainen virkamies olisi sotilastiedusteluviranomaisen ohjauksessa ja valvonnassa, vahingonkorvausvelvollisuus saattaisi konkretisoitua ensisijaisesti Puolustusvoimille.

Virka- ja vahingonkorvausvastuun osalta olisi otettava huomioon lisäksi se, mitä Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa on sovittu.

Puolustusministeriö esittää, että vieraan valtion toimivaltaisen virkamiehen virka- ja vahingonkorvausvastuusta säädettäisiin omassa pykälässään. Viittaus kansainvälisiin sopimuksiin on tarpeellinen koska esimerkiksi NATO/PfP SOFA:a sovelletaan Nato-maiden ja sopimukseen liittyneiden rauhankumppanuusmaiden, kuten Suomen alueella. NATO/PfP SOFA:sta on tullut vakiintunut tapa järjestää joukkojen ja henkilöstön oikeudellinen asema niiden oleskellessa toisen sopimuspuolen alueella. Myös EU:ssa on tehty vastaava sopimus EU SOFA, mutta se ei ole vielä kansainvälisesti voimassa. Sopimukset sisältävät määräyksiä, jotka koskevat muun muassa maahantulomuodollisuuksia, aseenkanto-oikeutta, tuomiovallan käyttöä, vahingonkorvausoikeutta ja siitä luopumista eräissä tapauksissa sekä erioikeuksia ja -vapauksia.

11.3 Puolustusministeriön pykäläehdotukset

20 §

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi:

1) vaihtaa **muita** tiedustelutietoja **kuin henkilötietoja** ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä, **jos se on välttämätöntä**; ja

2) osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistoimintaan.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on noudatettava niitä rajoituksia ja ehtoja tiedustelumenetelmien käytölle, jotka kyseinen valtio asettaa. **Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen osallistuminen tässä momentissa tarkoitettuun yhteistyöhön edellyttää asianomaisen virkamiehen suostumusta.**

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää **20, 22, 41, 45, 49 ja 63** §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä. **Vieraan valtion toimivaltainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita.**

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja tiedustelumenetelmien käytöstä.

Kansainvälinen yhteistyö on kielletty, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Tässä pykälässä tarkoitetussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään ~~tarkemmin~~ henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Sotilastiedusteluviranomaisen kansainvälisen yhteistyön järjestämisestä voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella.

21 §

Vieraan valtion virkamiehen virka- ja vahingonkorvausvastuu

Vieraan valtion toimivaltainen virkamies, joka toimii tämän lain 20 §:n 3 momentissa tarkoitetussa tehtävässä, rinnastetaan tekemiensä rikosten tai häneen kohdistuvien rikosten osalta sekä korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaisiin virkamiehiin, ellei Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista muuta johdu.

12 Tukiasematietojen hankkiminen (37 §)

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan selvää on, että tehtävän kannalta tarpeelliset tiedot on laveampi ilmaisu kuin tehtävän kannalta olennaiset tai merkitykselliset tiedot. Puolustusvaliokunnan tulee muuttaa säännöstä siten, että toimivaltuus rajataan koskemaan tiedustelutehtävän toteuttamisen kannalta merkittäviä tai erittäin merkityksellisiä tietoja sekä täsmentää säännöstä siten, että siinä nimenomaisesti säädetään toimivaltuuden enimmäiskestosta (PeVL 36/2018 vp, s. 20).

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 38 §:n 2 momentin mukaan lupa tukiasematietojen hankkimiseen voitaisiin antaa tietyksi ajanjaksoksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tiedustelumenetelmien suhteen käytännössään edellyttänyt menetelmien käytön ajallista rajoittamista (ks. esim. Centrum för Rättvisa v. Ruotsi, 19.6.2018, 103 kohta). Sääntelyä tulee perustuslain 10 §:stä johtuvista syistä täsmentää siten, että siinä nimenomaisesti säädetään toimivaltuuden enimmäiskestosta.

Tällainen muutos on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Puolustusministeriö esittää, että 2 momentinsäännöstä täsmennettäisiin perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla tiedon merkityksellisyydestä ei tarvitsisi säätää erikseen 38 §:n 2 momentissa.

39 §

Tukiasematietojen hankkiminen

Tukiasematietojen hankkimisella tarkoitetaan tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista ja teleosoitteista.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa tiedustelutehtävän kannalta **merkittävien** tukiasematietojen hankkimiseen.

13 Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen (38 §)

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 38 §:n 2 momentin mukaan lupa tukiasematietojen hankkimiseen voitaisiin antaa tietyksi ajanjaksoksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tiedustelumenetelmien suhteen käytännössään edellyttänyt menetelmien käytön ajallista rajoittamista (ks. esim. Centrum för Rättvisa v. Ruotsi, 19.6.2018, 103 kohta). **Perustuslakivaliokunta** toteaa, että sääntelyä tulee perustuslain 10 §:stä johtuvista syistä täsmentää siten, että siinä nimenomaisesti säädetään toimivaltuuden enimmäiskestosta. Tällainen muutos on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 21).

Puolustusministeriö katsoo, että perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella 38 §:n 2 momenttia on tarpeen muuttaa niin, että siihen lisätään tietyn ajanjakson tilalle tiedustelumenetelmän enimmäiskestoa koskeva aikamääre 6 kk. Tukiasematietojen hankkiminen voi kohdistua myös menneeseen aikaan, joten tämä on syytä huomioida säännöksessä.

Puolustusministeriö esittää, että säännöstä täsmennettäisiin seuraavasti.

40 §

Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää tukiasematietojen hankkimisesta tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää tukiasematietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin 24 tunnin kuluttua tiedustelumenetelmän käytön aloittamisesta.

Lupa **voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Jos lupa tai päätös koskee luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, voi se olla kuutta kuukautta pidempi.**

Tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:
1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä ja toimenpiteen tavoite;
2) tukiasema, jota lupa koskee;
3) tosiseikat, joihin tukiasematietojen hankkimisen edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
4) ajanjakso, jota lupa koskee;
5) tukiasematietojen hankkimista johtava ja valvova tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt virkamies;
6) mahdolliset tukiasematietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

14 Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen (40 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa, että 40 §:n 2 momentin säännösehdotuksessa toimenpiteen perusteena ei ole sellaisia seikkoja, joita voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna perusoikeuksien turvaamisena tai rikosten selvittämisenä. Sääntely on siten ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa ja on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on myös 40 §:n 2 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 20).

Edellä todetun johdosta **puolustusministeriö** esittää 2 momentin poistamista. Vaikka momentissa mainittujen tiedustelumenetelmien käytössä ei tässä yhteydessä ole kyse kotirauhan suojaan kohdistuvasta tiedonhankinnasta, kieltää peruslain 10 § 3 momentti kotirauhaan ulottuvat toimenpiteet. Tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskevaan 11 §: ään on edellä lisätty kielto kohdistaa tiedustelumenetelmiä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan peitetoimintaa lukuun ottamatta.

42 §

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen palveluksessa olevalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan tai tekniseen laitetarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos mainitun tiedustelumenetelmän käyttö sitä edellyttää. Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä.

~~Telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun, tekniseen seurantaan ja tekniseen laitetarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta. Tässä pykälässä tarkoitettua tiedustelumenetelmää ei saa käyttää pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.~~

15 Peitetoiminta (41 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 37), että 41 §:n 3 momentin sääntely peitetoiminnan sallimisesta asunnossa on ristiriidassa perustuslain 10 §:n kanssa. Sääntely on sen vuoksi poistettava lakiehdotuksesta. Koska lakiehdotuksessa säädetään toimivaltuuskohtaisesti vakituiseen asumiseen käytettävän tilan rajaamisesta toimivaltuuden ulkopuolelle, on myös 41 §:n 3 momentin sääntelyä täydennettävä rajaamalla pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat valtuuksien ulkopuolelle nimenomaisella lakiin otettavalla maininnalla.

Perustuslakivaliokunnan aikaisemmin arvioimasta poliisilain 5 luvun sääntelystä poiketen nyt ehdotetussa sääntelyssä ei siis ole kyse konkreettisesta ja yksilöidystä rikosepäilystä. Toimivaltuudessa ei siten ole kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetusta rikosten selvittämisestä. Säännöksestä ei myöskään käy ilmi, että peitetoiminta asunnossa olisi perustuslain 10 §:n 3 momentin tarkoittamassa mielessä välttämättömiä perusoikeuksien turvaamiseksi (ks. esim. PeVL 11/2017 vp, s. 3 ja siinä mainitut lausunnot).

Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Puolustusministeriö toteaa, että peitetoiminta pitäisi voida katsoa sallituksi pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa asunnonhaltijan aktiivisella myötävaikutuksella, jos se on välttämätöntä peitetoiminnan paljastumisen estämiseksi ja peitetoimintaa suorittavan virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi (sotilastiedustelulakiehdotuksen 41 §). Puolustusministeriö katsoo, että peitetoiminnan käyttö on tällöin välttämätöntä perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetun perusoikeuden turvaamisen vuoksi. Kyse on perustuslain 7 §:ssä turvatusta oikeudesta elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

43 §

Peitetoiminta

Peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa taikka, **jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä,** henkilöryhmään tai sen toimintaan kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja.

Sotilastiedusteluviranomainen saa kohdistaa henkilöön tai henkilöryhmään peitetoimintaa, jos tiedustelutehtävän kohteena oleva toiminta on suunnitelmallista, järjestäytynyttä tai ammattimaista taikka toiminnan ennakoidaan olevan jatkuvaa tai toistuvaa.

Peitetoiminta asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti **asuntoon** tai oleskelu **asunnossa** tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella **ja se on välttämätöntä peitetoiminnan paljastumisen estämiseksi taikka peitetoimintaa suorittavan virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Tiedonhankinta asunnossa oleskelun aikana on kielletty.**

Sotilastiedustelun viranomaisilla on oikeus kohdistaa henkilöön tai henkilöryhmään peitetoimintaa tietoverkossa, jos sillä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

16 Peitetoiminnasta päättäminen (43 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 21 - 22) että EIT on lähtökohtaisesti pitänyt tuomioistuinvalvontaa parhaana takeena turvata tiedustelumenetelmien asi-

anmukainen ja puolueeton käyttäminen sekä välttää mielivaltaista menetelmien käyttämistä ja kohdentamista. Tämä puoltaisi kaikkien sotilastiedustelumenetelmien käyttämisestä päättämisen uskomista riippumattomalle tuomioistuimelle. Perustuslakivaliokunta kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että peitetoiminnan käyttämisestä ei sotilastiedustelulakiehdotuksen 43 §:n mukaan päättäisi tuomioistuin, vaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Tämä ei ole asianmukainen eikä mainittujen menetelmien käyttöön liittyvät perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat riittävästi huomioon ottava ratkaisu. Valiokunta on pitänyt aiheellisena, että peitetoimintaa koskeva ratkaisutoimivalta osoitettaisiin tuomioistuimelle (PeVL 66/2010 vp, s. 9/II). Perustuslakivaliokunta pitää myös tiedustelutoiminnassa perusteltuna, että päätöksenteko peitetoiminnasta osoitettaisiin tuomioistuimelle.

Puolustusministeriö korostaa, että tiedustelumenetelmien käytön ensisijaisena tarkoituksena ei ole hankkia tietoa rikoksista. On kuitenkin mahdollista, että peitetoiminnan kuin myös muiden tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä sotilastiedusteluviranomainen saa tietoa rikoksista. Sotilastiedusteluviranomaisen ei kuitenkaan tulisi ilmoittaa kaikista sen tietoon tulleista rikoksista esitutkintaviranomaisena toimivalle poliisille.

Näitä tilanteita varten ehdotetaan säädettäväksi niin sanotusta palomuurista. Tiedustelutoimivaltuuksilla saatuja tietoja ei lähtökohtaisesti saisi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Palomuurissa säädettäisiin eräistä poikkeuksista käyttötarkoitussidonnaisuuteen.

Perustuslakivaliokunta on todennut poliisilain kokonaisuudistuksen yhteydessä antamassaan lausunnossa (PeVL 66/2010 vp) seuraavasti:

Useiden salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä päättää tuomioistuin. Joidenkin keinojen käyttämisestä päätösvalta on kuitenkin annettu keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai muun poliisiyksikön päällikön käytettäväksi. Tämä ratkaisu on aikoinaan tehty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (ks. PeVL 5/1999 vp, s. 5—6). Tällainen toimivaltajärjestely koskee poliisilakiehdotuksen mukaan peitetoiminnasta, valeostosta ja valvotusta läpilaskusta päättämistä. Perustuslakivaliokunta pitää aiheellisena, että hallintovaliokunta harkitsisi myös nyt kyseessä olevien salaisten tiedonhankintakeinojen ratkaisutoimivallan osoittamista tuomioistuinten toimivaltaan.

Perustuslakivaliokunnan lausuma ei poliisilakiperusteisen peitetoiminnan kohdalla ollut ehdoton ja hallintovaliokunta katsoi, että rikosten ennalta estämis- ja paljastamistarkoituksessa suoritettavan peitetoiminnan edellytyksiä ei ole tarpeen saattaa tuomioistuimen päätöksentekotoimivallan alle. Ainostaan, jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko mainitut edellytykset olemassa.

EIT ei liene ottanut ratkaisukäytännössään kantaa siihen, kenelle ratkaisutoimivallan pitäisi kuulua jokaisen erillisen tiedustelumenetelmien osalta, vaan lausunut asiasta yleisellä tasolla. Peitetoimintaa ja valeostoa on useassa tapauksessa tarkasteltu oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan 6 artiklan valossa. Kyse on yleensä ollut rikosprovokaatiota koskevien väitteiden tutkimisesta ja siitä, ovatko epäillyn tai syytetyn menettelylliset oikeudet toteutuneet silloin kun tuomioistuinprosessissa on esitetty provokaatiolla hankittua näyttöä. Kyseisellä oikeuskäytännöllä ei liene suoraa relevanssia tiedustelutarkoituksessa käytettävää peitetoimintaa silmällä pitäen, koska käyttötarkoitussidonnaisuudesta johtuen tarkoituksena ei ole hankkia syyllisyyttä tukevaa näyttöä.

Peitetoiminnan ja valeoston ohella EIT on ottanut kantaa sellaisten lähinnä luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistuvien menetelmien käyttöön, jonka on katsottu rikkovan 8 artiklaa. Viimeisimmissä merkittävissä ratkaisuissaan (Szabo & Vissy, Centrum för Rättvisa ja Big Brother Watch) EIT ei ole pitänyt tuomioistuimen päätöksentekoa välttämättömänä edes kaikkein syvällisimmin yksityisyyden suojaan puuttuvien menetelmien - telekuuntelun ja tietoliikennetiedustelun - osalta, vaan painottanut myös riittävän jälkikäteisen ja riippumattoman valvonnan merkitystä sen ratkaisemisessa, mille taholle päätöksentekotoimivalta voidaan asianmukaisesti osoittaa.

Ratkaisussaan Centrum för Rättvisa v. Ruotsi EIT kirjoittaa asiasta seuraavasti (kohta 133): "As the Court has previously held, the authorization of telephone tapping by a non-judicial authority may be compatible with the Convention, provided that the authority is sufficiently independent from the executive. However the rule of law implies, inter alia, that interference by the executive authorities with an individual's rights should be subject to an effective control which should be normally assured by the judiciary, at least in the last resort, judicial control normally offering the best guarantees for independence, impartiality and proper procedure. Prior judicial authorization may serve to limit the authorities' discretion in interpreting the scope of mandating and performing signals intelligence. Thus, a requirement of prior judicial authorization constitutes an important safeguard against arbitrariness. Nevertheless, prior authorization of such measures is not an absolute requirement per se, because where there is extensive subsequent judicial oversight, this may counterbalance the shortcomings of authorization."

Esimerkiksi tietolähteen ohjattu käyttö ja suunnitelmallisen tarkkailu kuulunevat tiedusteluviranomaisen itse päätettäviin menetelmiin kaikissa muissakin Euroopan ihmisoikeussopimusta soveltavissa maissa, kun taas peitetoiminnan osalta päätösvaltainen taho vaihtelee maakohtaisesti.

EIT:n ratkaisuissa painotetaan ennemmin kattavan oikeudellisen valvonnan periaatteellista merkitystä sen arvioimisessa, mille taholle esimerkiksi telekuuntelusta päättämisen osoittaminen voidaan katsoa asianmukaiseksi, kuin päätöksentekotasoa. Esityksen mukaisesti tiedusteluvaltuutetun jälkikäteinen oikeudellinen valvonta kattaisi paitsi tuomioistuimen päättämät teletiedustelumenetelmät, myös kaikkien muiden tiedustelumenetelmien käytön. Valvonta olisi siten kaiken kattavaa ja sotilastiedustelulain105 §:ssä edellytettäisiin tiedusteluvaltuutetulle ilmoittamista jokaisesta tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta vaatimuksesta ja päätöksestä. Nykyisin tällainen valvontamekanismi puuttuu. Ratkaisu on linjassa EIT:n oikeuskäytännön kanssa.

Tiedusteluvaltuutetun valvonta ei myöskään rajoittaisi ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaan kuuluvia asioita. Ylimpien laillisuusvalvojien, eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin, asema eräänlaisina valvonnan valvojina myös suhteessa erityisvaltuutettuihin säilyisi ennallaan. Tiedusteluvaltuutettu antaisi vuosikertomuksensa muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Edellä mainituilla perusteilla puolustusministeriö pitää perusteltuna, että peitetoiminnasta päättäisi pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

17 Valeosto (45 §)

Pykälään ehdotettavat muutokset liittyvät tiedustelumenetelmien käytön yleisiä edellytyksiä koskeviin muutosehdotuksiin. Niitä on käsitelty aikaisemmin vastineen jaksossa 9.

47 §

Valeosto

Valeostolla tarkoitetaan sotilastiedusteluviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on saada sotilastiedusteluviranomaisen haltuun tai löytää tiedustelutehtävään liittyvä esine, aine tai omaisuus.

Sotilastiedustelun viranomainen saa tehdä valeoston~~, jos se on välttämätöntä tiedon saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta~~.

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

~~Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella.~~

18 Valeostosta päättäminen (46 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 36/2018 vp, s. 21 - 22) että EIT on lähtökohtaisesti pitänyt tuomioistuinvalvontaa parhaana takeena turvata tiedustelumenetelmien asianmukainen ja puolueeton käyttäminen sekä välttää mielivaltaista menetelmien käyttämistä ja kohdentamista. Tämä puoltaisi kaikkien sotilastiedustelumenetelmien käyttämisestä päättämisen uskomista riippumattomalle tuomioistuimelle. Perustuslakivaliokunta kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että valeoston käyttämisestä ei sotilastiedustelulakiehdotuksen 46 §:n mukaan päättäisi tuomioistuin, vaan pääesikunnan tiedustelupäällikkö. Tämä ei ole asianmukainen eikä mainittujen menetelmien käyttöön liittyvät perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat riittävästi huomioon ottava ratkaisu. Valiokunta on pitänyt aiheellisena, että valeostoa koskeva ratkaisutoimivalta osoitettaisiin tuomioistuimelle (PeVL 66/2010 vp, s. 9/II). Perustuslakivaliokunta pitää myös tiedustelutoiminnassa perusteltuna, että päätöksenteko valeostosta osoitettaisiin tuomioistuimelle.

Puolustusministeriö korostaa, että tiedustelumenetelmien käytön ensisijaisena tarkoituksena ei ole hankkia tietoa rikoksista. On kuitenkin mahdollista, että peitetoiminnan kuin myös muiden tiedustelumenetelmien käytön yhteydessä sotilastiedusteluviranomainen saa tietoa rikoksista. Sotilastiedusteluviranomaisen ei kuitenkaan tulisi ilmoittaa kaikista sen tietoon tulleista rikoksista esitutkintaviranomaisena toimivalle poliisille.

Näin tilanteita varten ä ehdotetaan säädettäväksi niin sanotusta palomuurista. Tiedustelutoimivaltuuksilla saatuja tietoja ei lähtökohtaisesti saisi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Palomuurissa säädettäisiin eräistä poikkeuksista käyttötarkoitussidonnaisuuteen.

Perustuslakivaliokunta on todennut poliisilain kokonaisuudistuksen yhteydessä antamassaan lausunnossa (PeVL 66/2010 vp) seuraavasti:

Useiden salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä päättää tuomioistuin. Joidenkin keinojen käyttämisestä päätösvalta on kuitenkin annettu keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai muun poliisiyksikön päällikön käytettäväksi. Tämä ratkaisu on aikoinaan tehty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (ks. PeVL 5/1999 vp, s. 5—6). Tällainen toimivaltajärjestely koskee poliisilakiehdotuksen mukaan peitetoiminnasta, valeostosta ja valvotusta läpilaskusta päättämistä. Perustuslakivaliokunta pitää aiheellisena, että hallintovaliokunta harkitsisi myös nyt kyseessä olevien salaisten tiedonhankintakeinojen ratkaisutoimivallan osoittamista tuomioistuinten toimivaltaan.

Perustuslakivaliokunnan lausuma ei poliisilakiperusteisen valeoston kohdalla ollut ehdoton ja hallintovaliokunta katsoi, että rikosten ennalta estämis- ja paljastamistarkoituksessa suoritettavan valeoston edellytyksiä ei ole tarpeen saattaa tuomioistuimen päätöksentekotoimivallan alle. Ainostaan, jos valeostolla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, valeostosta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko mainitut edellytykset olemassa.

EIT ei liene ottanut ratkaisukäytännössään kantaa siihen, kenelle ratkaisutoimivallan pitäisi kuulua jokaisen erillisen tiedustelumenetelmien osalta, vaan lausunut asiasta yleisellä tasolla. Valeostoa on useassa tapauksessa tarkasteltu oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan 6 artiklan valossa. Kyse on yleensä ollut rikosprovokaatiota koskevien väitteiden tutkimisesta ja siitä, ovatko epäillyn tai syytetyn menettelylliset oikeudet toteutuneet silloin kun tuomioistuinprosessissa on esitetty provokaatiolla hankittua näyttöä. Kyseisellä oikeuskäytännöllä ei liene suoraa relevanssia tiedustelutarkoituksessa käytettävää valeostoa silmällä pitäen, koska käyttötarkoitussidonnaisuudesta johtuen tarkoituksena ei ole hankkia syyllisyyttä tukevaa näyttöä.

Peitetoiminnan ja valeoston ohella EIT on ottanut kantaa sellaisten lähinnä luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistuvien menetelmien käyttöön, jonka on katsottu rikkovan 8 artiklaa. Viimeisimmissä merkittävissä ratkaisuissaan (Szabo & Vissy, Centrum för Rättvisa ja Big Brother Watch) EIT ei ole pitänyt tuomioistuimen päätöksentekoa välttämättömänä edes kaikkein syvällisimmin yksityisyyden suojaan puuttuvien menetelmien - telekuuntelun ja tietoliikennetiedustelun - osalta, vaan painottanut myös riittävän jälkikäteisen ja riippumattoman valvonnan merkitystä sen ratkaisemisessa, mille taholle päätöksentekotoimivalta voidaan asianmukaisesti osoittaa.

Ratkaisussaan Centrum för Rättvisa v. Ruotsi EIT kirjoittaa asiasta seuraavasti (kohta 133): "As the Court has previously held, the authorization of telephone tapping by a non-judicial authority may be compatible with the Convention, provided that the authority is sufficiently independent from the executive. However the rule of law implies, inter alia, that interference by the executive authorities with an individual's rights should be subject to an effective control which should be normally assured by the judiciary, at least in the last resort, judicial control normally offering the best guarantees for independence, impartiality and proper procedure. Prior judicial authorization may serve to limit the authorities' discretion in interpreting the scope of mandating and performing signals intelligence. Thus, a requirement of prior judicial authorization constitutes an important safeguard against arbitrariness. Nevertheless, prior authorization of such measures is not an absolute requirement per se, because where there is extensive subsequent judicial oversight, this may counterbalance the shortcomings of authorization."

EIT:n ratkaisuissa painotetaan ennemmin kattavan oikeudellisen valvonnan periaatteellista merkitystä sen arvioimisessa, mille taholle esimerkiksi telekuuntelusta päättämisen

osoittaminen voidaan katsoa asianmukaiseksi, kuin päätöksentekotasoa. Esityksen mukaisesti tiedusteluvaltuutetun jälkikäteinen oikeudellinen valvonta kattaisi paitsi tuomioistuimen päättämät teletiedustelumenetelmät, myös kaikkien muiden tiedustelumenetelmien käytön. Valvonta olisi siten kaiken kattavaa ja sotilastiedustelulain105 §:ssä edellytettäisiin tiedusteluvaltuutetulle ilmoittamista jokaisesta tiedustelumenetelmän käyttöä koskevasta vaatimuksesta ja päätöksestä. Nykyisin tällainen valvontamekanismi puuttuu. Ratkaisu on linjassa EIT:n oikeuskäytännön kanssa.

Tiedusteluvaltuutetun valvonta ei myöskään rajoittaisi ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltaan kuuluvia asioita. Ylimpien laillisuusvalvojien, eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin, asema eräänlaisina valvonnan valvojina myös suhteessa erityisvaltuutettuihin säilyisi ennallaan. Tiedusteluvaltuutettu antaisi vuosikertomuksensa muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Edellä mainituilla perusteilla puolustusministeriö pitää perusteltuna, että valeostosta päättäisi pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

19 Tietolähdetoiminta (49 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä sotilastiedustelulakiehdotukseen tulee sisällyttää tietolähteiden rekisteröintiä koskevat perussäännökset (PeVL 36/2018 vp, s. 21).

Puolustusministeriö esittää, että pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka nojalla tietolähdetoimintaa koskevat tiedot voitaisiin tallettaa henkilörekisteriin. Käsittelyyn sovellettaisiin henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettua lakia, jonka olisi tultava voimaan samanaikaisesti sotilastiedustelulain kanssa.

51 §

Tietolähdetoiminta

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, tiedustelutehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista suomalaisen viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Sotilastiedusteluviranomainen saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*), jos tietolähteen ohjatulla käytöllä voidaan perustellusti olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelutehtävän kannalta.

Tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen.

Tietolähdetoimintaa koskevat tiedot voidaan tallettaa henkilörekisteriin. Tietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Tietolähteen turvaamisesta säädetään **78** §:ssä.

20 Paikkatiedustelu (52 §)

Perustuslakivaliokunta kiinnittää erityistä huomiota siihen (PeVL 36/2018 vp, s. 37), että esimerkiksi paikkatiedustelu voisi perustelujen (s. s. 263—264) mukaan lähtökohtaisesti kohdistua loma-asuntoon, mikäli ei ilmenisi, että sitä käytettäisiin vakituiseen

asumiseen. Valiokunnan mukaan myös vapaa-ajan asunnot nauttivat kotirauhan suojaa, vaikka niissä ei ympärivuotisesti asuttaisikaan. Valiokunta torjuu voimakkaasti tällaisen vakiintuneen tulkintakäytännön vastaisen kannan.

Perustuslakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on täsmennettävä sääntelyä siten, että perusteluista ilmenevä ristiriita valiokunnan käytännön kanssa poistuu. Puolustusvaliokunnan on siten perustuslakivaliokunnan mielestä syytä muuttaa sääntelyä sanonnallisesti siten, että siinä viitataan "vakituiseen asumiseen käytettävän tilan" sijasta "pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan". Vaihtoehtoisesti puolustusvaliokunnan mietinnössä tulee tehdä asiasta huolellisesti toimivaltuuskohtaisesti selkoa.

Paikkatiedustelusta ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelulain 52 §:ssä. Sen mukaan paikkatiedustelulla tarkoitetaan esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi toimitettavaa tiedustelua muussa kuin vakituiseen asumiseen käytettävässä tilassa tai sellaisessa tilassa, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta. Sääntely eroaa kotietsintää koskevasta nykyisestä lainsäädännöstä, jonka mukaan kotietsintä on saatettavissa jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Korkein oikeus on laajentanut tämän jälkikontrollin myös paikanetsintään muualla kuin kotirauhan suojaamissa paikoissa (KKO 2017:40, tilitoimisto). Ratkaisua on perusteltu ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä asetetuilla velvoitteilla. Aihetta koskee perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 66/2010 vp, jossa katsottiin jälkikontrollin olleen edellytyksenä lakiehdotuksen säätämiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä tuomioistuimen etukäteen antama lupa paikkatiedustelulle ei korvaa jälkikäteistä kontrollia, koska asianosainen tiedustelun kohde ei voi osallistua etukäteiseen päätöksentekoon. Perustuslakivaliokunta katsoo, että perustuslain 21 §:stä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklasta johtuvista syistä jälkikontrollin säätäminen myös nyt kyseessä olevaan tilanteeseen on välttämätöntä.

Puolustusministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunnan lausunto edellyttää pykälän muuttamista siten, että "vakituiseen asumiseen käyttävä tila" muutetaan "pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäväksi tilaksi".

Kotietsinnän jälkikäteiskontrolliin johti EIT:n helmikuussa 2011 kaksi Suomessa toimitettua kotietsintää koskevaa ratkaisua (Harju v. Suomi 15.2.2011 ja Heino v. Suomi 15.2.2011). Molemmissa ratkaisuissa katsottiin rikotun Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, koska suomalainen lainsäädäntö ei sisällä riittäviä oikeusturvakeinoja joko ennen kotietsintää tai sen jälkeen. Ratkaisun perusteluista ilmenee, että tämä koskee sekä etsinnän edellytysten olemassaoloa, että etsintämenettelyä.

Näiden ratkaisujen jälkeen pakkokeinolain 8 luvun 18 §: ää ehdotettiin muutettavaksi. Kyseisen pykälän 1 momentin mukaan: "Sen vaatimuksesta, jonka luona kotietsintä on toimitettu, tuomioistuimen on todettava, ovatko kotietsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa taikka onko kotietsinnässä menetelty 5 tai 6 §:n edellyttämällä tavalla. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa kotietsinnän toimittamisesta tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin vaatimuksen esittäjä on saanut tiedon etsinnän toimittamisesta."

Säännösehdotus mahdollistaa sen, että kotietsinnän kohteena ollut voi saattaa kotietsinnän laillisuuden jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Valiokunnan käsityksen mukaan ehdotus täyttää tällä hetkellä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintakäytännön asettamat vähimmäisvaatimukset. Lakiehdotuksen 8 luvun 15 §:n täydentäminen ehdotetulla tavalla on edellytyksenä lakiehdotuksen säätämiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Lisäksi perustuslakivaliokunta esittää, että ryhdytään toimenpiteisiin, joilla yleisestä kotietsinnästä päättäminen siirretään pääsääntöisesti muulle kuin esitutkintaviranomaiselle.

Vaikka perustuslakivaliokunta toteaa, että paikkatiedustelussa ei olisi jälkikäteiskontrollia, puolustusministeriö katsoo, että tiedustelussa olisi rikostorjunnasta poiketen nimenomainen jälkikontrollimekanismi johtuen uudesta valvontaelimestä eli tiedusteluvalvontavaltuutetusta.

Jokaisesta tuomioistuimelle tehtävästä tiedustelumenetelmää koskeva vaatimus ja tuomioistuimen päätös sekä sotilastiedusteluviranomaisen tekemä päätös on toimitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tiedoksi, jolloin tiedusteluvalvontavaltuutettu voi reagoida niissä mahdollisesti oleviin lainvastaisuuksiin. Lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutetulle voisi tämän valvontavaltaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo, että tiedustelutoiminnassa on rikottu hänen oikeuksiaan tai menetelty muutoin lainvastaisesti. Edelleen tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voisi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuuden.

Paikkatiedustelusta päättäisi - kotietsinnästä poiketen - nimenomaan tuomioistuin. Tuomioistuimessa olisi läsnä tiedusteluvaltuutettu, jolla olisi oikeus ilmaista näkemyksensä hakemuksesta ennen kuin käräjäoikeus tekee päätöksensä.

Paikkatiedustelun kohteena on lähtökohtaisesti sellainen taho, jolle paikkatiedustelun käytön ilmoittaminen itsessään voisi muodostaa vakavan uhkan Suomen kansalliselle turvallisuudelle tai olisi ainakin omiaan aiheuttamaan uhkan muodostumisen.

Paikkatiedustelussa ei lisäksi ole kyse kotietsinnästä, koska pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila on rajattu sen soveltamisalan ulkopuolelle. Paikkatiedustelu on salainen tiedustelumenetelmä, josta ilmoittaminen ei voi määräytyä täysin toisin perustein kuin muista salaisista tiedustelumenetelmistä ilmoittaminen. Näin ollen samanlaista tiedustelun kohdehenkilön alulle panemaa jälkikontrollia kuin kotietsinnässä ei siten voi olla olemassa, koska:
- Paikkatiedustelu voitaisiin suorittaa paikassa, johon on yleinen pääsy, ja paikassa, johon ei ole yleistä pääsyä.
- Jos paikkatiedustelu suoritetaan paikassa, johon ei ole yleistä pääsyä, päättäisi siitä (päinvastoin kuin pakkokeinolain mukaisesta kotietsinnästä) tuomioistuin. Jos tuomioistuin puheoikeutetun tiedusteluvaltuutetun läsnä ollessa on ottanut ennakkoon kantaa paikanetsinnän edellytyksiin, ei liene perusteluita sille, että se paikanetsinnän tultua toimitetuksi toistamiseen ottaa kantaa niihin. Joka tapauksessa tällaiseenkin paikkatiedusteluun kohdistuu tiedusteluvaltuutetun jälkikäteiskontrolli.
- Jos paikanetsintä suoritetaan paikassa, johon on yleinen pääsy, päättää siitä sotilastiedusteluviranomainen. Kun kyse on tällaisesta paikasta, ei paikan haltijalla - jos sellainen edes on määritettävissä tai sellainen ylipäätään on olemassa - liene vastaavaa tarvetta oikeussuojaan ja jälkikontrolliin kuin perustuslakivaliokunnan lausunnossaan esiin nostamassa tapauksessa, jossa pakkokeinolain mukainen etsintä kohdistui tilitoi-

mistoon. Paikkatiedustelun varsinainen kohdehenkilö ja paikan haltija eivät - päinvastoin kuin kotietsinnässä - yleensä ole sama henkilö. Paikkatiedustelu voidaan suorittaa esimerkiksi kauppakeskuksen yleisessä tilassa, jolloin on vaikea nähdä, mikä oikeussuojan tarve kauppakeskuksen omistajana olevalla yrityksellä voisi olla. Joka tapauksessa tällaiseenkin paikkatiedusteluun kohdistuu tiedusteluvalvontavaltuutetun jälkikäteiskontrolli.
- Kun tuomioistuin suorittaa pakkokeinolaissa tarkoitetun kotietsinnän jälkikäteiskontrollin, ottaa se kantaa yhtäältä kotietsinnän edellytyksiin ja toisaalta kotietsinnässä noudatettuun menettelyyn. Paikkatiedustelun osalta tuomioistuimella ei edellä todetusti ole vastaavaa tarvetta ottaa jälkikäteen kantaa toimivaltuuden käytön edellytyksiin, koska se jo ennakkoon on ottanut niihin kantaa tai kyse on tilanteesta, jossa paikanhaltijalla ei ole erityistä oikeussuojan tarvetta. Tiedusteluviranomaisen menettelyn valvonta taas olisi nimenomaisesti säädetty tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäväksi. Kotietsinnän osalta ei ole vastaavaa valvontamekanismia.

Myös puolustusministeriö katsoo, että perustuslain 21 §:stä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklasta johtuvista syistä jälkikontrollin säätäminen myös nyt kyseessä olevaan tilanteeseen on välttämätöntä.

Edellä kerrotulla perusteella on kuitenkin ilmeistä, että ehdotettu sääntely takaa paikkatiedustelun kohteelle tai paikan haltijalle riittävät oikeussuojatakeet ja jälkikäteisen kontrollimahdollisuuden.

Puolustusministeriö esittää, että paikkatiedustelua koskevaa 52 §:n säännöstä muutettaisiin seuraavasti.

54 §

Paikkatiedustelu

Paikkatiedustelulla tarkoitetaan muussa kuin ~~vakituiseen~~ **pysyväisluonteiseen** asumiseen käytettävässä tilassa tai tilassa, jossa tiedustelun kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11, 13, 14, 16, 20, 21 §:n tai 22 §:n 2 momentin mukaan on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta, toimitettavaa tiedustelua esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi.

Sotilastiedusteluviranomaiselle voidaan antaa lupa paikkatiedusteluun tiedustelutehtävän suorittamiseksi.

21 Paikkatiedustelusta päättäminen (53 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa, että koska säännösehdotuksessa toimenpiteen perusteena ei ole sellaisia seikkoja, joita voitaisiin pitää perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuna perusoikeuksien turvaamisena tai rikosten selvittämisenä, on sotilastiedustelulakiehdotuksen 53 §:n sanamuotoa täsmennettävä sen tarkoitusta vastaavaksi siten, että siitä käy selvästi ilmi, että paikkatiedustelu ei voi tuomioistuimen luvallakaan kohdistua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin. Tällainen muutos on edellytyksenä sille, että 1. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 38).

Puolustusministeriö esittää, että 53 §:n 1 momenttia muutettaisiin perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella seuraavasti.

55 §

Paikkatiedustelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää paikkatiedustelusta, kun se kohdistuu ~~**kotirauhan suojaamaan paikkaan tai**~~ paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty paikkatiedustelun toimittamisajankohtana, tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää paikkatiedustelusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta paikkatiedustelusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Paikkatiedustelua koskevassa vaatimuksessa tai päätöksessä on riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

1) toimenpiteen perusteena oleva tiedustelutehtävä,
2) paikkatiedustelun kohteena oleva paikka,
3) ne tosiseikat, joiden perusteella paikkatiedustelun edellytysten katsotaan olevan olemassa,
4) mahdollisuuksien mukaan se, mitä paikkatiedustelulla pyritään löytämään,
5) mahdolliset paikkatiedustelun rajoitukset.

Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä paikkatiedustelua koskeva päätös saadaan kirjata paikkatiedustelun toimittamisen jälkeen.

22 Jäljentämisestä päättäminen (57 §)

Perustuslakivaliokunta pitää perusteltuna, että päätöksenteko jäljentämisestä osoitettaisiin — mahdollisesti kiiretilanteita lukuun ottamatta — tuomioistuimelle (PeVL 36/2018 vp, s. 21).

Puolustusministeriö toteaa, että jäljentämisellä voidaan puuttua henkilön yksityisyyden suojaan, mutta puuttumista voidaan muihin tiedustelumenetelmiin nähden pitää huomattavan vähäisenä ja jäljentäminen tullee kyseeseen useimmiten toisen tiedustelumenetelmän käytön yhteydessä. Jäljentäminen on yleisesti ottaen tavanomainen menetelmä, joka voi käsittää esimerkiksi valokuvan ottamisen topografikartasta tai kaavakuvasta. Jäljentämistä koskeva ilmoitussääntely on jaoteltu sen mukaan, kohdistuuko jäljentäminen viestiin vai ei.

Viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä sotilastiedustelulaissa olisi 86 §:n 1 momentin perusteella viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu.

Sitä vastoin, lähetyksen jäljentäminen kohdistuu lähtökohtaisesti luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan. Sääntelyn yhtenäisyyden vuoksi lähetyksen jäljentämisestä päättäminen on perusteltua saattaa tuomioistuimen päätöksentekotoimivallan piiriin.

Tämä edellyttää, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 57 §:ää muutetaan niin, että siihen lisätään uusi 3 ja 4 momentti, jossa säädettäisiin tuomioistuimen päätöksenteosta

lähetyksen jäljentämisessä sekä siihen liittyvästä kiirepäätösmenettelystä. Ehdotuksen 1 momenttia täsmennettäisiin niin, että tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt virkamies päättäisi muusta kuin lähetyksen jäljentämisestä.

59 §

*Jäljentämisestä **ja lähetyksen jäljentämisestä** päättäminen*

Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää **56** §:ssä tarkoitetusta jäljentämisestä. Päätös on tehtävä kirjallisesti.

Jos asia ei siedä viivytystä, myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies saa yksittäistapauksessa päättää jäljentämisestä, kunnes 1 momentissa tarkoitettu virkamies on ratkaissut asian. Asia on saatettava 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedustelumenetelmän käytön aloittamisesta.

Tuomioistuin päättää 57 §:ssä tarkoitetusta lähetyksen jäljentämisestä tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta.

Jos 3 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies saa päättää lähetyksen jäljentämisestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä lähetyksen jäljentämistä koskeva päätös saadaan kirjata paikkatiedustelun toimittamisen jälkeen.

23 Radiosignaalitiedustelu (58 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa, että perustuslain 2 §:n 3 momentista johtuvista syistä puolustushaaran käsitettä on täsmennettävä esimerkiksi viittauksella mainittuun pykälään (PeVL 36/2018 vp, s. 21).

Puolustusministeriö esittää 2 momenttia muutettavaksi seuraavasti. Vastaava muutos on tehtävä myös 10 §:ää.

60 §

Radiosignaalitiedustelu

Radiosignaalitiedustelulla tarkoitetaan radiotaajuisiin sähkömagneettisiin aaltoihin (radioaalto) kohdistuvaa tiedonhankintaa.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos taikka **Maa-, Meri- tai Ilmavoimat** voi kohdistaa radiosignaalitiedustelua Suomen alueen ulkopuolella olevasta laitteesta lähteviin tai tällaiseen laitteeseen saapuviin radioaaltoihin.

Radiosignaalitiedustelulla ei saa hankkia tietoa muun kuin valtiollisen toimijan viestin sisällöstä.

24 Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu (62 § ja 65 §:n 3 momentti)

24.1 Tiedustelumenetelmien käyttäminen ulkomailla

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen hallituksen esityksessäkin ilmaistuun käsitykseen, että ulkomaantiedustelun toiminta saattaa tapauskohtaisesti myös

täyttää jonkin kohdevaltion rikoslainsäädännössä rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön. Esityksessä ei kuitenkaan ole tämän enempää arvioitu sääntelyn hyväksyttävyyttä ja seurauksia virkamiehelle. Valiokunnan mielestä puolustusvaliokunnan on syytä tarkastella huolellisesti virkamiehen oikeusasemaa tällaisessa tilanteessa ja harkita muun ohella, voidaanko pykälän tarkoittamaan osallistumiseen määrätä ilman virkamiehen suostumusta tehtävään (PeVL 36/2018 vp, s. 30).

Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sääntely tiedustelumenetelmien käytöstä ulkomailla on sen suuri periaatteellinen merkitys huomioon ottaa kovin niukkaa (PeVL 36/2018 vp, s. 30).

Ulkomaan tiedusteluun liittyvien herkkyyksien vuoksi olisi kuitenkin perusteluiden mukaan yksittäistapauksellisesti perusteltua, ettei momentissa erikseen mainittuja lainkohtia olisi aina tarpeen soveltaa, mitä ilmentäisi ilmaisu "voidaan soveltaa". Tämä antaisi pääesikunnan tiedustelupäällikölle harkintavallan (ks. s. 273) arvioida, milloin säännöksiä voitaisiin soveltaa ja milloin niiden soveltaminen ei olisi perusteltua. Harkinnanvaraisesti sovellettaviin säännöksiin lukeutuu esimerkiksi lakiehdotuksen 79 §:n tiedustelukielto, jonka mukaan tiettyjä tiedustelutoimivaltuuksia ei saa kohdistaa muun muassa sellaiseen viestintään tai tietoon, josta osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren nojalla.

Perustuslakivaliokunnan mielestä virkamiehen perustuslakiin perustuva velvollisuus olla ulkomaillakaan ollessaan toimimatta tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia, ei voi perustua näin avoimella sääntelyllä määriteltyyn laajaan harkintavaltaan. Valiokunnan mielestä sääntelyä on täsmennettävä olennaisesti (PeVL 36/2018 vp, s. 31).

Puolustusministeriö viittaa 18.10.2018 lakivaliokunnalle annettuun vastineeseen, jossa perustellaan, miksi 62 §:ssä ehdotetaan eräitä säännöksiä sovellettavaksi vain harkinnanvaraisesti ulkomailla. Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta puolustusministeriö toteaa, että mainitussa pykälässä lueteltuja säännöksiä, joita voidaan jättää soveltamatta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa, esitetään vähennettäväksi.

Ehdotetun ulkomaan tiedustelua koskeva 62 §:n mukaan ulkomaantiedustelussa "voidaan" (vaan ei ole pakko) soveltaa eräitä säännöksiä, joita ovat tiedustelumenetelmän kohdistaminen pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila, kielto kohdistaa radiosignaalitiedustelu muuhun kuin valtiollisen toimijan viestin sisältöön ja velvollisuus keskeyttää radiosignaalitiedustelu, jos käy ilmi, että se kohdistuu muuhun kuin valtiollisen toimijan viestin sisältöön, tiedustelu- ja jäljentämiskiellot, palomuurisääntely, kiiretilanteessa saadun tiedon hävittäminen ja tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen. Kyseistä harkinnanvaraista soveltamispykälää on tarpeen täsmentää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta.

Ammattiryhmiin liittyvien todistamiskiellot soveltuisivat lähtökohtaisesti ulkomaantiedustelussa. Viittaus tiedustelu- ja jäljentämiskieltoihin (79 – 80 §) on syytä poistaa säännöksestä, koska kyse on juuri niistä ammatinharjoittajista, joiden velvollisuus olla todistamatta tai oikeus jättää todistamatta määräytyy oikeudenkäymiskaaren ja siinä viitatun muun lainsäädännön (esim. uskonnonvapauslaki ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä annettu laki) mukaan. On huomioitava, että 79 §:n 4 momentti kumoaa tiedustelukiellon soveltumisen, jos kyseinen ammattihenkilö itse osallistuu sotilastiedustelun kohteena olevaan toimintaan, ja hänenkin osaltaan on tehty tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva päätös.

Ulkomaantiedustelua koskevassa pykälässä oleva viittaus 84 §:ään on puolestaan kyse myöhemmin virheelliseksi todetun kiirepäätösmenettelyn avulla saadun tiedon hävittämisestä, josta siis voitaisiin poiketa ulkomaantiedustelussa. Kun ulkomaatiedustelun osalta kuitenkaan ei ole tarkoitus säätää kiiretilanteista ja niissä noudatettavasta kiirepäätösmenettelystä, vaan kaikesta ulkomaantiedustelusta poikkeuksetta päättäisi pääesikunnan tiedustelupäällikkö, jää epäselväksi, mitä viittauksella ylipäätään tarkoitetaan. Siksi kyseinen viittaus on perusteltua poistaa säännöksestä.

Jäljelle ulkomaantiedustelua koskevaan pykälään jäisivät tällöin viittaukset 58 §:n 3 momenttiin (uusi 60 §:n 3 momentti), 76 -77 §:ään (uusi 79-80 §) , 82 §:n 2 momenttiin (uusi 85 §:n 2 momentti) ja 86 §:ään (uusi 89 §). Koska yleisiä edellytyksiä koskevaan 11 §:ään on lisätty pysyväisluonteiseen asumiseen kohdistuvan tiedustelun kielto, 62 §:ään tulee lisätä viittaus kyseiseen pykälään.

Jäljelle jäävät säännösviittaukset koskevat radiosignaalitiedustelua, palomuuria ja tiedustelun kohteelle ilmoittamista. Niissä ei ole kyse keskenään vertailukelpoisista asioista. Palomuurisääntelyn ja kohteelle ilmoittamisen poissuljennan pitäisi olla kategorista, koska niiden soveltaminen aina ja kaikissa tapauksissa johtaisi ulkopoliittiseen kriisiin (ulkovalta saisi tietoonsa, että sen suvereniteettia on loukattu käyttämällä tiedustelumenetelmiä sen alueella). Pysyväisluontoisen asunnon nauttiman suojan poissuljenta sen sijaan voi aivan hyvin olla yksittäistapauksellista.

Edellä selostetun perusteella puolustusministeriö esittää säännöstä muutettavaksi seuraavasti.

64 §

Ulkomailla tapahtuva sotilastiedustelu

~~Vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan kohdistuvien kieltojen lisäksi~~ Tämän lain **12 §:n 3 momentin**, 60 §:n 3 momentin, ~~76—77 §:n~~ ja **85** §:n 2 momentin~~, ja 84~~ §:n säännöksiä voidaan yksittäistapauksessa jättää soveltamatta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä**, jos se on välttämätöntä**. **Lain 79— 80 §:ää ja 89 §:ää ei sovelleta ulkomailla tapahtuvassa sotilastiedustelussa ja tiedustelumenetelmien käytössä.**

Muualla kuin Suomessa toteutettavasta sotilastiedustelusta ja tiedustelumenetelmien käytöstä päättää pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Tiedustelumenetelmän käyttöä koskevan päätöksen, esityksen ja suunnitelman sisällön osalta noudatetaan, mitä esityksestä, suunnitelmasta, vaatimuksesta tai päätöksestä tässä laissa säädetään.

25 Tietoliikennetiedustelu

25.1 Yleiseen ja kohdentamattomaan tietoliikenteen seurantaan kohdistuva kielto

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 63 §:n sanamuoto vaikuttaa **perustuslakivaliokunnan** käsityksen mukaan mahdollistavan hyvin laajan viestintäverkon alueen kattavan tietojen keräämisen ja tallentamisen eikä ehdotetun lain 63 § sisällä "hetkellisyyttä" koskevaa mainintaa lukuun ottamatta nimenomaisia rajoittavia kriteereitä tietojen keräämiselle ja tallentamiselle. Ehdotetussa sääntelyssä voi tältä osin nähdä ns. massavalvonnan piirteitä, kun esityksen perustelujenkin mukaan (s. 280) teknisten tietojen käsittely tietoliikenteestä voisi tapahtua hetkellisesti kaikkeen viestintäverkon osassa liikkuvaan tietoliikenteeseen kohdistuen. Ottaen huomioon, että perustuslain 10 §:n 4 momentti ei mah-

dollista yleistä, kohdentamatonta ja kaiken kattavaa tietoliikenteen seurantaa tiedustelutoiminnassa (PeVM 4/2018 vp, s. 8), ehdotettua 63 §:ää on tältä osin täsmennettävä nimenomaisella säännöksellä yleiseen ja kohdentamattomaan tietoliikenteen seurantaan kohdistuvasta kiellosta. Vaihtoehtoisesti tämä kielto voidaan ottaa lain yleissäännöksiin. Tällainen muutos on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 23).

Puolustusministeriö esittää, että 4 lukuun lisättäisiin seuraava uusi yleissäännös, jonka johdosta 63 §:ää ei tarvitse muuttaa.

65 §

Yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kielto

Tiedonhankinta tietoliikenteestä ei saa olla yleistä ja kohdentamatonta tietoliikenteen seurantaa.

26 Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu (67 §)

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan sotilastiedustelulain 67 §:ää tulee täydentää nimenomaisella säännöksellä yleiseen ja kohdentamattomaan tietoliikenteen seurantaan kohdistuvasta kiellosta. Vaihtoehtoisesti tämä kielto voidaan ottaa lain yleissäännöksiin. Tällaisen säännöksen lisääminen lakiehdotukseen on edellytyksenä lain käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 23).

Tietoliikennetiedustelun viimesijaisuus muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvassa tiedustelussa ilmenee 67 §:n 1 momentissa asetetusta välttämättömyyttä koskevasta edellytyksestä. Säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen (s. 286) mukaan "välttämättömyysedellytyksellä tarkoitettaisiin viimesijaisuutta eli käytännössä sitä, että tietojen hankkiminen muulla keinolla kuin tietoliikennetiedustelulla ei ole mahdollista." Perustuslakivaliokunnan mielestä tällaisessa poikkeuksellisessa sääntely-yhteydessä olisi perusteltua säätää perusteluissa esitetyin tavoin tietoliikennetiedustelun käyttämisestä viimesijaisena tiedustelumenetelmänä.

Puolustusministeriö esittää, että pykälää muutettaisiin. Yleisen ja kohdentamattoman tietoliikenteen seurannan kiellosta esitetään säädettäväksi 65 §:ssä.

70 §

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuva tiedustelu

Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi Suomen rajan ylittävästä viestintäverkon tietoliikenteestä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla hankkia tietoa tiedustelutehtävän kannalta olennaisen muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteestä, **jos tiedot eivät ole hankittavissa muulla tiedustelumenetelmällä.** Tietojen hankkiminen tietoliikenteestä perustuu hakuehtojen käyttöön.

Hakuehtona ei saa käyttää Suomessa oleskelevan henkilön hallussa olevan tai tämän oletettavasti muuten käyttämän telepäätelaitteen tai teleosoitteen yksilöiviä tietoja.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteen tiedustelun kohdentaminen ei saa tapahtua viestin sisällön perusteella, jollei kohdentamisessa käytetä haittaohjelman sisältöä kuvaavaa tietoa.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos voi käsitellä tietoliikenteestä hankittua tietoa automaattisesti ja manuaalisesti.

27 Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tietoliikennetiedustelusta päättäminen (68 §)

Perustuslakivaliokunnan mukaan 68 §:n 3 momenttiin on perusteltua lisätä yhdeksi kohdaksi vaatimus sellaisten perusteiden esittämisestä, joiden perusteella tiedon hankkiminen hakemuksessa tarkoitetussa yksittäistapauksessa on tehokasta ja välttämätöntä (PeVL 36/2018 vp, s. 24).

Puolustusministeriö esittää, että pykälään lisättäisiin uusi 3 kohta perustuslakivaliokunnan ehdottamalla tavalla.

71 §

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta pääesikunnan tiedustelupäällikön vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pääesikunnan tiedustelupäällikkö saa päättää muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Päätös on tehtävä kirjallisesti. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tietoliikennetiedustelun aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvaa tiedustelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) tiedustelutehtävä, jota varten tietoliikennettä hankitaan;
2) tiedustelun kohdetta koskevat tosiseikat;
3**) tosiseikat, joihin tietoliikennetiedustelun tehokkuus ja välttämättömyys perustuvat**;
4) tosiseikat, joihin tietoliikennetiedustelun **muut** käytön edellytykset, perustuvat;
5) tiedonhankinnassa käytettävät hakuehdot tai hakuehtojen luokat sekä perustelut niille;
6) viestintäverkon osa, johon tiedustelu kohdistetaan sekä perustelut kohdistamiselle;
7) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
8) viestinnän keräämistä ja tallentamista johtava ja valvova Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen virkamies;
9) mahdolliset tietoliikennetiedustelun rajoitukset ja ehdot.

28 Sotilastiedustelun suojaaminen (72 §)

Perustuslakivaliokunta huomauttaa, että säännösteksti ja sen perustelut eivät ole sopusoinnussa.

Puolustusministeriö toteaa, että säännöksen teksti on se, jota on tarkoitettu.

29 Rikoksiin liittyvä tieto

29.1 Rangaistusasteikkoon sidottu tiedon luovuttaminen rikoksista (76 ja 77 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä sääntelyssä ja sen perusteluissa jää epäselväksi, miksi sääntelyä ei ole rakennettu pakkokeinolain 10 luvun 55 ja 56 §:n ja poliisilain 5 luvun 53 ja 54 §:n ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn mukaisesti. Poliisilain ja pakkokeinolain ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely rakentuu mallille, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista

rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu (poliisilain 5 luvun 54 §:n 1 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 1 momentti). Ylimääräistä tietoa saa kuitenkin käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin säännöksissä nimenomaisesti mainitusta rikoksesta (poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentti). Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, esitutkintaviranomaisen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä (poliisilain 5 luvun 54 §:n 4 momentti ja pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 4 momentti) (PeVL 36/2018 vp, s. 25).

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 76 ja 77 §:n sääntelyä voidaan tässä suhteessa pitää ongelmallisena, koska siitä ei selkeästi käy ilmi, miten ehdotettu sääntely suhtautuu ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaan sääntelyyn, minkä lisäksi ehdotettu sääntely on varsin vaikeasti hahmotettavaa.

Sääntelyä arvioitaessa on perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan kiinnitettävä kuitenkin huomiota ensinnäkin siihen, että tiedustelutoiminnassa kysymys on luonteeltaan erilaisesta toiminnasta kuin poliisilain mukaisessa salaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämisessä. Tämä tarkoittaa, että kysymys käyttötarkoitussidonnaisuudesta korostuu, kun arvioidaan mahdollista ylimääräistä tietoa tai sitä muistuttavaa tietoa koskevaa sääntelyä.

Tiedustelutoiminnan rikostorjunnasta ja rikostutkinnasta eroava luonne huomioon ottaen perustuslakivaliokunnan mielestä tulee erityisesti varmistua siitä, ettei sääntely avaa mahdollisuuksia käyttää tiedustelua poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 77 §:n 4 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saisi aina luovuttaa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Ehdotetun säännöksen mukaan tiedusteluviranomaisella ei siis olisi velvollisuutta luovuttaa tietoa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Perustuslakivaliokunnan mielestä ehdotus ei ole aivan asianmukainen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n kannalta. Viranomaisella tulisi lähtökohtaisesti olla velvollisuus luovuttaa syyttömyyttä tukeva tieto. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tällainen velvollisuus aiheuttaa kuitenkin tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä.

Puolustusministeriö kiinnittää huomioita siihen, että rikostiedon luovuttamisessa sotilastiedustelusta rikostorjunta- ja esitutkintaviranomaisille ei ole kyse ylimääräisen tiedon luovuttamisesta siten kuin se ymmärretään voimassa olevassa poliisilaissa ja pakkokeinolaissa.

Esityksen 85 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelussa tulevasta tiedustelutehtävään liittymättömän tiedon käyttämisestä. Säännöksen mukaan tiedustelumenetelmällä saatua tietoa saadaan käyttää toisessa tiedustelutehtävässä ainoastaan, jos siinäkin olisi saanut käyttää vastaavaa tiedustelumenetelmää vastaavin edellytyksin. Jos tiedustelumenetelmän käytön edellytyksenä on tuomioistuimen lupa, olisi ylimääräisen tiedon käytölle toisessa tiedustelutehtävässä hankittava vastaavasti tuomioistuimen lupa.

Kuten perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että tiedustelutoiminnassa on kysymys luonteeltaan erilaisesta toiminnasta kuin poliisilain mukaisessa salaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttämisessä.

Postiosoite / **Postadress** / **Postal Address**
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite / **Besöksadress** / **Office**
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin / **Telefon** / **Telephone**
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi / **Fax** / **Fax**
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet / **e-post, internet** / **e-mail, internet**
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

Sotilastiedusteluviranomainen ei käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate huomioon ottaen voi edes säilyttää tiedustelumenetelmällä hankittua tietoa, joka ei liity tiedustelutehtävään. Lisäksi lakiehdotuksen 81 § velvoittaa sotilastiedusteluviranomaista hävittämään tiedot viipymättä, kun on käynyt ilmi, että tietoa ei tarvita tai tietoa ei saa käyttää sotilastiedustelutehtävien hoitamiseksi tai maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate rinnastuu tässä esityksessä tarkoitettuun tarkoitussidonnaisuuden periaatteeseen. Toisaalta tilannetta, jossa suomalaisen viranomaisen ei tarvitsisi missään tapauksessa ilmoittaa toimivaltaiselle viranomaiselle 76 ja 77 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa, voidaan pitää oikeusjärjestyksen kannalta kestämättömänä. Tämä vuoksi esityksen 81 §:n 4 mom. oikeuttaa poikkeuksellisesti säilyttämään ja tallettaman tiedustelumenetelmällä saadun, mutta varsinaisesti siihen tehtävään liittymättömän tiedon.

Näissä tapauksissa kyse ei ole siis ylimääräisen tiedon luovuttamisesta. Säännöksissä tarkoitettu tieto tulee tiedusteluviranomaisen tietoon sattumalta ja liittyy sotilastiedustelutehtävään; rikosten estäminen tai selvittäminen ei ole sotilastiedusteluviranomaisen tehtävänä eikä puolustusministeriön näkemyksen mukaan tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaista.

Rikostorjuntaan liittyvästä tiedosta ehdotetaan säädettäväksi 76 ja 77 §:ssä. Hallituksen esityksen 76 §:n perusteluteksteissä todetaan, että sotilastiedusteluviranomaisen tulisi luovuttaa rikosta koskevat tarpeelliset tiedot. Luovutettavien tietojen tarpeellisuus voitaisiin arvioida ensinnäkin siltä kannalta, mitä esitutkinnan käynnistäminen välttämättä edellyttää. Tällaisten tietojen, kuten tapahtumaa ja asianosaisia koskevien tietojen tai muiden esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tietojen luovuttaminen tulisi luonnollisesti kyseeseen vain siinä laajuudessa kuin sotilastiedusteluviranomaisella on sellaista tietoa tiedustelumenetelmän käytöllä ylipäätään saanut.

Todettakoon myös, etteivät nykyinen ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva sääntely ja ehdotettu palomuurisääntely ole keskenään suoraan vertailukelpoisia. Ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä sovelletaan PolL 5 luvun 53–54 §:n mukaan ainoastaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla [tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta, tekninen laitetarkkailu] avulla hankittuun tietoon, kun taas palomuurisääntelyä sovellettaisiin millä hyvänsä tiedustelumenetelmällä (yhteensä 21 menetelmää) hankittuun tietoon. Poliisi- ja pakkokeinolaeissa ei edellytetä, että tuomioistuin päättäisi esimerkiksi suunnitelmallisella tarkkailulla hankitun tiedon näyttökäytöstä, eivätkä niissä muutenkaan aseteta rajoituksia sanotunlaisen tiedon käytölle, koska kyse ei määritelmällisesti ole ylimääräisestä tiedosta.

Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momentin mukaan sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa epäillystä tapahtuneesta rikoksesta keskusrikospoliisille, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. Kynnys ilmoittaa on näin ollen erilainen kuin poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentissa säädetty.

Vaikka tiedustelumenetelmät ovat keinoina saman tyyppisiä kuin mitä poliisilain 5 luvussa säädetyt salaiset tiedonhankintakeinot, käytetään niitä kuitenkin täysin eri tarkoituksessa. Edellä sanotun lisäksi esityksessä ehdotetaan myös muita menetelmiä, merkittävimpänä tietoliikennetiedustelu.

Tiedon luovuttamisen osalta on erikseen vielä huomioitava henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa (HE 13/2018 vp) asetetut vaatimukset henkilötietojen luovuttamiselle.

Jotta sotilastiedustelulakiehdotuksen sääntely vastaisi perustuslakivaliokunnan aikanaan tekemiä linjauksia, puolustusministeriö esittää, että tiedon luovuttamisen edellytyksistä rikosten selvittämiseksi säädettäisiin poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momenttia vastaavasti ”tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle”. Tämä olisi omiaan korottaman myös sääntelyn sovittamiskynnystä.

Lisäysehdotus "ilmoituksella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle" ei edellyttäisi sotilastiedusteluviranomaiselta merkittävää selonottovelvollisuutta tiedon (erittäin tärkeästä) merkityksestä rikoksen selvittämiselle, koska sotilastiedusteluviranomainen ei ole esitutkintaviranomainen. Toisaalta ilmoitusta ei olisi tarpeen tehdä vielä sillä perusteella, että ilmoituksen tekeminen keskusrikospoliisille helpottaisi asian selvittämistä, eikä myöskään silloin, jos näyttö voitaisiin hankkia muilla keskusrikospoliisin käytössä olevilla keinoilla ja tieto rikoksesta olisi keskusrikospoliisilla. Ilmoitus voitaisiin tehdä, jos näytön hankkiminen aiheuttaisi keskusrikospoliisille kohtuuttomia kustannuksia tai muuten olisi hyvin työlästä. Tiedon luonteesta johtuen tulisi arvioida aiheutuuko tutkinnan pitkittymisestä rikoksen selvittämiselle erityistä vaaraa. Myös rikoksen vakavuus ja ilmoituksen kohteena oleva tiedon luonne olisivat kokonaisharkintaa tehtäessä merkityksellisessä asemassa. Jos keskusrikospoliisi ilmoittaisi, että esitutkintaviranomaisen esitutkinnassa jo on kertynyt niin paljon näyttöä, että se riittää syytteen nostamiseen, ilmoitusta ei tarvitsisi tehdä eikä tarpeellisia tietoja luovuttaa. Viime kädessä ilmoituksen tekeminen riippuu kokonaisharkinnasta, jossa tulee huomioida ehdotettujen 76 ja 77 §:n punnintaelementit.

Lakiehdotuksen 76 §:n ja 77 §:n viimeiseksi momentiksi ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka mahdollistaa ilmoituksen tekemisen myös teknisen käyttöyhteyden avulla.

Perustuslakivaliokunnan mielestä ei ole lainkaan selvää (PeVL 36/2018 vp, s. 39), että esimerkiksi 115 §:n 1 momentin 4 kohdan valtuus säätää asetuksella rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämistä koskevasta menettelystä on perustuslain 80 §:n näkökulmasta asianmukainen, sillä valiokunta on vakiintuneessa henkilötietojen suojaa koskevassa käytännössään katsonut, että perustuslain 10 §:n 1 momentissa edellytetty lailla säätämisen vaatimus ulottuu myös mahdollisuuteen luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla (ks. esim. PeVL 12/2002 vp, s. 5).

Lakiehdotuksen 76 §:n viimeiseen momenttiin ehdotetaan lisättäväksi asetuksenantovaltuutta koskeva uusi säännös.

Puolustusministeriö toteaa lisäksi, että 77 §:n 3 momentissa pitäisi olla sanan *selvittämisen* tilalla sana *estämisen*.

Jos sotilastiedustelusta annetun lain 76 tai 77 §:n perusteella rikosta koskevaa tietoa luovutettaisiin keskusrikospoliisille tai muulle esitutkintaviranomaiselle ja käytettäisiin näyttönä, niin tiedon käyttämisestä näyttönä tulisi myös erikseen säätää. Pykäliin tulisikin lisätä uudet momentit kuten vastineessa lakivaliokunnalle 18.10.2018 on todettu. Vastaavanlaiset muutokset on esitetty tehtäväksi esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momenttiin sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momenttiin.

Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota 77 § 4 momenttiin jonka mukaan tiedustelutietoa saisi aina luovuttaa syyttömyyttä tukevaksi näytöksi eikä pitänyt sitä aivan asianmukaisena. Lausunnossa ei ehdoteta muutoksia sotilastiedustelulakiehdotukseen, koska perustuslakivaliokunta totesi sen edellyttävän laajempaa tarkastelua.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

29.2 Yhteenveto

Edellä tässä jaksossa mainituin perustein puolustusministeriön esittää harkittavaksi, että 76 ja 77 § muutettaisiin seuraavasti.

79 §

Rikosepäilystä ilmoittaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava keskusrikospoliisille, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että voidaan olettaa tehdyksi sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Ilmoitusta saadaan pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä siirtää enintään vuodeksi kerrallaan, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa tehdystä rikoksesta keskusrikospoliisille, jos **ilmoituksella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys sellaisen rikoksen selvittämiselle, josta** säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Kun harkitaan 1 momentissa tarkoitettua ilmoituksen siirtämistä tai 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon **sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi** rikoksen selvittämisen merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta. Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää tässä pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä.

Ilmoitus voidaan tehdä myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämistä koskevasta menettelystä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

80 §

Ilmoittaminen ja tiedon luovuttaminen eräissä tapauksissa

Sotilastiedusteluviranomaisen on viipymättä ilmoitettava toimivaltaiselle viranomaiselle, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että hankkeilla on sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, ja rikos on vielä estettävissä.

Tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa luovuttaa toimivaltaiselle viranomaiselle sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta

Kun harkitaan 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon **sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi** rikoksen **estämisen** merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta.

Tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina ilmaista syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää tässä pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä ja tiedon luovuttamisesta. **Ilmoitus voidaan tehdä myös teknisen käyttöyhteyden avulla.**

Edellä mainitun 76 ja 77 §:n nojalla luovutettavan tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain (805/2011) 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 3 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

Puolustusministeriö esittää harkittavaksi, että edellä mainittuja esitutkintalain ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain säännöksiä muutettaisiin seuraavasti.

Esitutkintalaki

9 luku

Esitutkinta-aineisto

6 §
Esitutkintapöytäkirja

— —

Esitutkintapöytäkirjaan on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä ja niiden yhteydessä tehdyistä esitutkinnassa selvitettäviä asioita koskevista havainnoista sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa ja jos laissa ei toisin säädetä. Esitutkintapöytäkirjaan on kirjattava ylimääräisen tiedon **sekä poliisilain 5 a luvun 44 §:n ja sotilastiedustelusta annetun lain (/) 76 tai 77 §:n perusteella rikostorjuntaan luovutetun tiedon** käyttäminen rikoksen selvittämisessä.

— —

Laki
oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku

Syytteen vireillepanosta

3 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:
1) vastaaja;
2) asianomistaja;
3) syytteenalainen teko, sen tekoaika ja -paikka ja muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi;
4) rikos, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen;
5) rangaistus- ja menettämisvaatimus sekä muut vaatimukset ja lainkohdat, joihin ne perustuvat;
6) asianomistajan vaatimukset, joita syyttäjä 3 luvun 9 §:n nojalla ajaa;
7) todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen;
8) ylimääräinen tieto, jota syyttäjän on tarkoitus käyttää näyttönä, sekä perustelut ylimääräisen tiedon käyttämiselle;
9) poliisilain 5 a luvun 44 §:n ja sotilastiedustelusta annetun lain (/) 76 tai 77 §:n perusteella rikostorjuntaan luovutettu tieto, jota syyttäjän on tarkoitus käyttää näyttönä, sekä perustelut kyseisen tiedon käyttämiselle;
10) syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö taikka sitä koskeva määräys tai suostumus; sekä
11) seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksesta.

— —

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

30 Tiedustelukiellot (79 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä säännöksen sanamuodon mukaan jää epäselväksi, että esimerkiksi rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa välinen viestintä kuuluu kokonaisuudessaan tiedustelukiellon piiriin samalla tavalla kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä on säädetty kuuntelukielloista. Puolustusvaliokunnan on varmistuttava siitä, ettei tiedustelukielto ole soveltamisalaltaan rajatumpi kuin pakkokeinolaissa (PeVL 36/2018 vp, s. 27).

Puolustusministeriö korostaa, että pykälän sanamuoto ei anna perusteita suppeampaan tulkintaan kuin pakkokeinolain kyseinen sääntely. Säännöstä on tulkittava samalla tavalla kuin pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ää, vaikka perusteluista se saattaa jäädä epäselväksi.

31 Tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen hävittäminen (83 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä 83 §:n 3 momentti on sikäli ongelmallinen, että se sallisi tietojen säilyttämisen ja tallettamisen ilman mitään ajallista rajoitusta. Valiokunnan mielestä sääntelyyn on lisättävä velvollisuus tietyin määräajoin arvioida sitä, tarvitaanko tietoa enää (PeVL 36/2018 vp, s. 27).

Puolustusministeriö katsoo, että valiokunta tarkoittaa nimenomaan henkilötietoja. Niistä säädettäisiin Puolustusvoimien henkilötietolaissa. Edellä mainitun lain 13 §:ään ehdotetaan sisällytettäväksi sääntely henkilötietojen säilyttämisen ajallisesta rajoituksesta, jonka mukaan tietoja saadaan tallettaa sen arvioimiseksi, ovatko ne merkityksellisiä. Tietojen merkityksellisyys on arvioitava ja tarpeettomat tiedot on poistettava viipymättä, kuitenkin viimeistään kuuden kuukauden kuluttua niiden tallettamisesta.

Mainitun lain 43 § (Henkilötietojen poistaminen sotilastiedustelurekisteristä) säädettäisiin siitä, että rekisteröityä koskevat henkilötietiedot poistetaan sotilastiedustelurekisteristä viimeistään 50 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä, ja 45 §:ssä(Tilapäisen henkilörekisterin hävittäminen) siitä, että tilapäinen henkilötietorekisteri on hävitettävä välittömästi sen jälkeen, kun se ei enää ole käyttötarkoituksensa kannalta tarpeellinen. Tilapäisen henkilörekisterin tarpeellisuutta on arvioitava vähintään kolmen vuoden välein.

Puolustusministeriö esittää, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 83 §:n 3 momenttia muutettaisiin seuraavasti, jotta säännös vastaisi edellä mainittua 13 §:n säilytysaikaa.

86 §

Tietoliikennetiedustelulla hankittujen tietojen hävittäminen

Sen lisäksi, mitä **82** §:n 2 momentissa säädetään, tietoliikennetiedustelulla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, jos on käynyt ilmi, että

1) viestinnän molemmat osapuolet olivat Suomessa silloin, kun viestintä tapahtui; tai

2) lähettäjällä tai vastaanottajalla taikka tallentajalla on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta kyseisestä tiedosta **82** §:n 1 momentissa mainittujen säännösten nojalla.

Hävittämisestä vastaa sotilastiedusteluviranomainen. Jos Puolustusvoimien tiedustelulaitos on toimittanut tiedot suojelupoliisille tietoliikennetiedustelun teknisessä toteuttamisessa suojelupoliisin puolesta, hävittämisestä vastaa suojelupoliisi.

Muu kuin 1 momentissa tarkoitettu tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa, jos tieto on tarpeen **79** tai **80** §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. **Tietojen merkityksellisyys on arvioitava ja tarpeettomat tiedot poistettava viipymättä, kuitenkin viimeistään kuuden kuukauden kuluttua niiden tallettamisesta tai 79 §:n 1 momentissa tarkoitetun päätöksen päättymisestä.**

32 Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen (86 §)

Perustuslakivaliokunta toteaa, että ehdotetun 2 momentin säännöksestä ei ilmene tarkoitetaanko Suomessa olemisella toimenpiteen suorittamishetken olinpaikkaa vai ilmoitushetkentilannetta. Säännöstä on syytä täsmentää.

Valiokunta pitää tämän vuoksi välttämättömänä, että ilmoittamisvelvollisuus ulotetaan myös viestin tunnistamistietoihin kohdistuvaan manuaaliseen käsittelyyn. Tällaisen muutoksen tekeminen on edellytyksenä lain käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 27).

Puolustusministeriö kiinnittää huomiota, että valiokunnan kanta saattaa edellyttää, että sotilastiedusteluviranomainen joutuu selvittämään kohteen henkilöllisyyden, jos se ei selviä tallenteesta. Sen vuoksi puolustusministeriö esittää, että vaatimusta ei jouduta noudattamaan kategorisesti vaan ainoastaan silloin, jos kohde selviää tallenteesta. Puolustusministeriön näkemyksen mukaan tämä rajoittaisi enemmän yksityisyyden suojaa kuin alkuperäinen säännösehdotus.

89 §

Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen

Telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta ja teknisen tarkkailun käytöstä sekä viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä ja viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu.

Muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta on ilmoitettava tiedonhankinnan kohteena olleelle henkilölle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu, ja jos käsittelyssä on manuaalisesti selvitetty **tietoliikennetiedustelun suorittamisen hetkellä** Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin tunnistamistiedot tai sisältö. Velvollisuutta ilmoittaa ei kuitenkaan ole, jos tietoliikennetiedustelulla saatu tieto on hävitetty **86** §:n perusteella **tai jos tunnistamistiedosta ei käy ilmi kohteen henkilöllisyys**. .

Tiedustelumenetelmän käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Jos tiedonhankinnan kohteena olevan henkilöllisyys ei ole tiedossa 1-3 momentissa tarkoitetun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, tiedustelumenetelmän käytöstä on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä.

Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedustelumenetelmän käytön turvaamiseksi, maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta, valeostosta, tietolähteen ohjatusta käytöstä, paikkatiedustelusta, muuhun kuin viestiin kohdistuvasta jäljentämisestä ja

muuhun kuin viestiin kohdistuvasta lähetyksen jäljentämisestä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa **79** tai **80** §:ssä tarkoitetun ilmoituksen perusteella. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan, mitä pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 60 §:n 2-7 momentissa säädetään.

Tiedustelumenetelmän käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle, jos kohteena on ollut valtiollinen toimija.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan, mitä **116** §:ssä säädetään.

33 Sotilastiedustelun ulkoinen valvonta (104 §)

Perustuslakivaliokunnan toteaa, että sotilastiedustelulakiehdotuksen 104 §:n mukaan puolustusministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvaltuutetulle vuosittain kertomus tiedustelumenetelmien ja sotilastiedustelun suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta. Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, että kertomus on annettava myös tiedusteluvalvontavaliokunnalle (PeVL 36/2018 vp, s. 35).

Puolustusministeriö esittää pykälää täsmennettäväksi seuraavasti.

107 §

Sotilastiedustelun ulkoinen valvonta

Puolustusministeriön on annettava eduskunnan **tiedusteluvalvontavaliokunnalle**, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja **tiedusteluvalvontavaltuutetulle** vuosittain kertomus tiedustelumenetelmien ja sotilastiedustelun suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.

Sotilastiedustelun valvontaa varten annettavista kertomuksista voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella.

34 Tiedusteluvaltuutetulle tehtävät ilmoitukset (105 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä laillisuusvalvojan nimeksi tulee muuttaa tiedusteluvalvontavaliokuntaa vastaavasti tiedusteluvalvontavaltuutettu (PeVL 36/2018 vp, s. 40).

Puolustusministeriö kiinnittää lisäksi huomiota tuomioistuimen lupaistunnosta ilmoittamiseen tiedusteluvaltuutetulle. Hallituksen esityksen laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta (HE 199/2017 vp) perustelujen mukaan tiedusteluviranomaisen olisi toimitettava tieto tuomioistuimelle toimitetusta lupahakemuksesta yhteisen tietojärjestelmän kautta tai muulla tavalla siten, että valtuutetulla olisi mahdollisuus varautua osallistumaan tuomioistuimen kyseiseen istuntoon. Läsnäolo-oikeus tulisi turvatuksi valtuutetulle tuomioistuinkäsittelystä kohtuullisessa ajassa tehtävällä ilmoituksella.

Tiedusteluviranomaisten ilmoitusvelvollisuuksista säädettäisiin poliisilain 5 a luvun 61 §:ssä, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan lain 26 §:ssä ja sotilastiedustelusta annettavan lain 105 §:ssä. Näissä säädetään muun muassa velvollisuudesta antaa tiedusteluvaltuutetulle tieto tiedustelumenetelmää koskevasta tuomioistuinluvasta. Siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten velvollisuudesta antaa tiedusteluvaltuutetulle tieto lupaistunnon ajankohdasta ei ole kuitenkaan mainittu em. siviili- ja sotilastiedustelulakiehdotuksissa.

Puolustusministeriö esittää, että 105 §:n 1 momenttiin lisättäisiin velvoittava säännös vaatimuksesta ja tuomioistuimen lupaistunnon ajankohdasta ja paikasta ilmoittamisesta. Lisäksi pykälän 3 momenttia olisi syytä samalla muuttaa seuraavasti.

108 §

***Tiedusteluvalvontavaltuutetulle** tehtävät ilmoitukset*

Sotilastiedusteluviranomaisen on annettava **tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle** tieto tämän lain nojalla annetuista tiedustelumenetelmää koskevasta luvasta ja päätöksestä mahdollisimman pian luvan antamisen tai päätöksen tekemisen jälkeen. **Valtuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle on annettava myös tieto tuomioistuimelle tehdystä tiedustelumenetelmää koskevasta vaatimuksesta sekä tuomioistuimen lupaistunnon ajankohdasta ja paikasta niin pian kuin mahdollista.**

Sotilastiedusteluviranomaisen on mahdollisimman pian ilmoitettava **tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle** päätöksestä, joka koskee:

1) sotilastiedustelun suojaamista;
2) ilmaisukieltoa;
3) 76 §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen siirtämistä.

Tässä pykälässä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

35 Tallenteiden tutkiminen (108 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä on selvää, että tiedusteluvaltuutetulla tulee perustuslain 21 §:stä johtuvista syistä olla sama oikeus tutkia tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita kuin tuomioistuimella ja muilla pykälässä tarkoitetuilla virkamiehillä. Tällaisen muutoksen tekeminen lakiehdotukseen on edellytys sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 32).

Valiokunta kiinnittää myös huomiota muita kuin viranomaisia koskevan 2 momentin sääntelyn avoimuuteen. Valiokunnan mielestä 108 §:ssä tarkoitetun ulkopuolisen asiantuntijan ja muun henkilön, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa osuus, tulee rajata vain sotilastiedusteluviranomaista avustavaan rooliin ja sitoa tallenteiden tutkimus hänen osaltaan viranomaiseen välittömään ohjaukseen. Lisäksi tulee säätää avustavan henkilön virkavastuusta. Tällaiset muutokset ovat edellytyksenä sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 36/2018 vp, s. 32).

Perustuslakivaliokunnan mielestä laissa on syytä säätää myös ehdotettua täsmällisemmin henkilöpiiristä, joka voi tulla kyseeseen muuna henkilönä, jota käytetään apuna tiedonhankinnassa. Lisäksi säännösperustaisesti on varmistuttava siitä, että säännöksessä viitatuilla viranomaiskoneiston ulkopuolisilla henkilöillä on tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon asianmukaiseksi suorittamiseksi.

Puolustusministeriö toteaa, että perustuslakivaliokunnan lausunto aiheuttaa tarpeen muuttaa sotilastiedustelulakiehdotuksen 108 §:n 1 momenttia niin, että tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tuomioistuimen ja pääesikunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies tai muu kuin edellä tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutettu.

Pykälässä on syytä säätää asiantuntijan ja muun henkilön virkavastuusta. Virkamiehen erityisasemaan kuuluu muita laajempi vastuu työssä tapahtuneista virheistä eli virkavastuu. Virkavastuun yleisinä perusteina ovat perustuslain 2 §:n 3 momentin ja 118 §:n säännökset. Virkavastuun on vakiintuneesti katsottu käsittävän sekä rikosoikeudellisen että vahingonkorvausoikeudellisen vastuun.

Myös perustuslain 124 §:ssä tarkoitetun julkisen hallintotehtävän hoitamisen on perustuslakivaliokunnan käytännössä katsottu lähtökohtaisesti edellyttävän, että tehtävää hoitavat luonnolliset henkilöt toimivat tehtävässään virkavastuulla (PeVL 8/2014 vp , s. 5/I, PeVL 29/2013 vp , s. 2, PeVL 18/2007 vp , s. 7/I, PeVL 20/2006 vp , s. 2, PeVL 33/2004 vp , s. 7/II).

Rikosoikeudellista virkavastuuta ja virkarikoksia koskevat säännökset sisältyvät rikoslain (39/1889) 40 lukuun. Rikosoikeudellinen virkavastuu ulottuu 40 luvun 11 §:n määritelmäsäännöksen 5 kohdan nojalla myös viranomaisorganisaation ulkopuolella tapahtuvaan julkisen vallan käyttöön. Sen mukaan julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan ensiksikin sitä, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen. Toiseksi julkista valtaa käyttävällä tarkoitetaan sitä, joka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella osallistuu edellä tarkoitetun päätöksen valmisteluun säännöksessä kuvatuin tavoin.

Pykälässä on tarpeen säätää asiantuntijaan kohdistuvasta ohjauksesta ja valvonnasta. Kun asiantuntijaa tai muuta henkilöä käytetään apuna, niin tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa.

Sotilastiedusteluviranomaisen olisi aina etukäteen varmistuttava, että asiantuntija tai muu henkilö omaisi tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen. Tämä myös rajaisi henkilöpiiriä, joka voisi tulla kyseeseen tiedonhankinnassa apuna käytettävänä muuna henkilönä.

111 §

Tallenteiden tutkiminen

Tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuin ja pääesikunnan tiedustelupäällikkö, sotilastiedusteluviranomaisen tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies tai muu kuin edellä tarkoitettu sotilastiedusteluviranomaisen virkamies **ja tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies.**

Lisäksi ~~tallenteita saa tutkia~~ pääesikunnan tiedustelupäällikön määräyksestä sotilastiedusteluviranomaisen ulkopuolinen asiantuntija tai muu henkilö **voi avustaa 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen ohjauksessa tallenteiden tutkimisessa, tulkitsemisessa, kääntämisessä tai teknisen suojauksen purkamisessa**.

Jos 2 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikoslain (39/1889) 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tiedonhankinta ja tallenteiden tutkiminen tapahduttava 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi

36 Tuomioistuinkontrolli ja menettely tuomioistuimessa (113 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä puolustusvaliokunnan tulee harkita lupa-asioista päättävän kokoonpanon vahvistamista siten, että tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsiteltäisiin ainakin lähtökohtaisesti esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 1.1.2019 voimaan tulevan 2 luvun 11 §:n mukaisessa kahden tuomarin kokoonpanossa. Tällä on merkitystä oikeusturvan toteutumisen suhteen tiedusteluasioita tuomioistuimessa käsiteltäessä (PeVL 36/2018 vp, s. 34).

Tiedusteluvaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä on ehdotetun (HE 199/2017 vp) tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lain 14 §:n mukaan oikeus olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa. Perustuslakivaliokunnan mielestä tiedusteluvaltuutetun asemasta pitää säätää sotilastiedustelulain 113 §:ssä säädetyssä lupaprosessissa siten, että hänellä on oikeus ilmaista näkemyksensä hakemuksesta ennen kuin käräjäoikeus tekee päätöksensä (ks. myös ratkaisu Rättvisa, kohdat 137—138). Tällaisen muutoksen tekeminen lakiehdotukseen on edellytys sille, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Sotilastiedustelulakiehdotuksen 113 §:n 6 momentissa taataan yleisesti oikeus kannella tehdyistä päätöksistä, mutta siitä puuttuu säännös, jossa määritetään kuka tällaisen kantelun voisi tehdä. Kun päätös ei nykyisten pakkokeinojen tapaan koskisi tietyn rikoksesta epäillyn henkilön teleliikennettä, ei päätöksestä ilmene, ketä se koskee. Sääntelyä on syytä täsmentää. Siviilitiedustelua koskevan hallituksen esityksen perusteluissa (s. 52) selostetaan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöä, jonka mukaan ihmisoikeusvalitus otetaan tutkittavaksi, jos kohtuudella voidaan olettaa henkilön joutuneen salaisten valvontakeinojen kohteeksi. Sama periaate tulisi ilmetä myös kansallisten oikeussuojakeinojen käytettävyydessä. Lisäksi tiedusteluvaltuutetulle tulee säätää oikeus kannella käräjäoikeuden päätöksistä hovioikeuteen. Tämän oikeuden tulisi koskea tiedustelutoimenpiteitä, niistä ilmoittamisen lykkäämistä ja ilmoituksen tekemättä jättämistä.

Puolustusministeriö toteaa, että nykyisin salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen osalta käytetty yhden tuomarin kokoonpano on tarkoituksenmukainen myös tiedustelumenetelmien käytöstä päätettäessä. Uutena elementtinä tiedustelumenetelmiä koskevassa lupakäsittelyssä olisi tiedusteluvaltuutetun mahdollisuus osallistua käsittelyyn. Tiedusteluvaltuutetun oikeudesta olla läsnä tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian tuomioistuinkäsittelyssä ehdotetaan säädettäväksi tiedustelutoiminnan valvontalain 14 §:ssä (HE 199/2017 vp.).

Tiedusteluvaltuutetun läsnäolo-oikeus lupa-asian käsittelyssä ohjaisi osaltaan tiedusteluluvan hakijaa riittävien perustelujen esittämiseen tiedustelumenetelmän käyttölupahakemuksessa (HE 199/2017 vp, s. 58). Erityisesti tiedusteluvaltuutetulle esitetty oikeus ilmaista näkemyksensä tiedusteluviranomaisen hakemuksesta täydentäisi tuomarin kyselyoikeutta ja vähentäisi kahden tuomarin kokoonpanon tarpeellisuutta.

On tärkeää huomioida, että tiedustelumenetelmistä päättävät tuomarit käyvät saman koulutuksen, joten tietotaidollisesti toinen tuomari ei välttämättä antaisi lisäarvoa lupakäsittelyyn. Kahden tuomarin kokoonpano lisäksi vaatisi tuomioistuimelle lisäresursseja niin normaalitoiminnassa kuin päivystysjärjestelmän osalta. Kahden tuomarin kokoonpano voisi myös vaikuttaa päivystysjärjestelmän toimivuuteen, koska sellaisen hallinnointi olisi huomattavasti vaativampaa.

Kahden tuomarin päivystysjärjestelmä saattaisi hidastaa tiedustelumenetelmien käyttöä koskevaa päätöksentekoa.

Puolustusministeriö ei kuitenkaan näe estettä kahden tuomarin kokoonpanoon mahdollistamiselle 1.1.2019 voimaan tulevan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ää vastaavalla tavalla. Kahden tuomarin kokoonpano tulisi kuitenkin olla poikkeuksellista.

Puolustusministeriö katsoo, että peruslakivaliokunnan lausunto aiheuttaa tarpeen muuttaa 113 §:ää seuraavasti siten, että säännöksestä ilmenee tiedusteluvaltuutetun oikeus ilmaista näkemyksensä vaatimuksesta ennen käsittelyn päättymistä sekä nimenomaisen säännös tiedusteluvaltuutetun kanteluoikeudesta.

116 §

Menettely tuomioistuimessa

Tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Vaatimus tiedustelumenetelmän käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Tiedustelumenetelmän käyttöä koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa.

Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus ilmaista näkemyksensä vaatimuksesta ennen käsittelyn päättymistä.

Tiedustelumenetelmää koskevan päätöksen sisällöstä säädetään tiedustelumenetelmäkohtaisesti 4 luvussa. Päätös on annettava heti tai viimeistään samaan tiedustelua koskevaan kokonaisuuteen liittyvien tiedustelumenetelmiä koskevien asioiden käsittelyn päätyttyä.

Jos tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen henkilöön, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuusi kuukautta aiemman lupa-asian käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedustelumenetelmän käyttö on jo lopetettu.

Lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. **Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella lupa-asiassa annetusta päätöksestä.**

Tiedustelumenetelmää koskevan asian käsittelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

37 Asetuksenantovaltuus sotilastiedusteluviranomaisen ja keskusrikospoliisin välisestä yhteistyöstä (115 §)

Perustuslakivaliokunnan mielestä ei ole lainkaan selvää, että esimerkiksi 115 §:n 1 momentin 4 kohdan valtuus säätää asetuksella rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämistä koskevasta menettelystä on perustuslain 80 §:n näkökulmasta asianmukainen, sillä valiokunta on vakiintuneessa henkilötietojen suojaa koskevassa käytännössään katsonut, että perustuslain 10 §:n 1 momentissa edellytetty lailla säätämisen vaatimus ulottuu myös mahdollisuuteen luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla ((PeVL 36/2018 vp, s. 39).

Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että perustuslain 80 §:n takia on olennaista, että säänneltävästä asiasta on riittävät perussäännökset laissa, ja että valtuus on syytä sijoittaa pääsääntöisesti lain asianomaisen perussäännöksen yhteyteen. Valtuus on valiokunnan mielestä syytä muotoilla perustuslain 80 §:n johdosta tarkempien säännösten antamiseen valtuuttavaksi. Riittävää ei ole, että pykälä on otsikoitu sanoilla "tarkemmat säännökset" ((PeVL 36/2018 vp, s. 39 – 40).

Puolustusvaliokunnan tulee paitsi täsmentää sääntelyä myös varmistua siitä, että sääntelykokonaisuudessa on todella perussäännökset niistä seikoista, joista tarkempia säännöksiä ja määräyksiä valtuussäännöksen nojalla on tarkoitus antaa. Lisäksi asetuksenantovaltuusäännökset on asianmukaista sijoittaa lain asianomaisen perussäännöksen yhteyteen.

Puolustusministeriö esittää perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten, että asetuksenantovaltuuksia koskeva sotilastiedustelulain 115 § poistetaan ja asetuksenantovaltuudet sijoitetaan seuraavien perussäännösten yhteyteen (uudet pykälänumerot): 12 § tiedustelumenetelmien käytön yleiset edellytykset, 15 § tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen, 17 § yhteistyö suojelupoliisin kanssa, 18 § yhteistyö muiden viranomaisten sekä yritysten ja muiden yhteisöjen kanssa, 19 § salaisen tiedonhankinnan yhteensovittaminen, 20 § kansainvälinen yhteistyö, 75 § sotilastiedustelun suojaaminen, 79 § rikosepäilystä ilmoittaminen, 106 § puolustusministeriön suorittama valvonta, 107 § sotilastiedustelun ulkoinen valvonta ja 112 § pöytäkirja.

12 §

Tiedustelumenetelmien käytön yleiset edellytykset

Tiedustelumenetelmän käytön yleisenä edellytyksenä on, että **tiedustelumenetelmän käyttö on välttämätöntä ja että** sillä voidaan perustellusti olettaa saatavan **tärkeää** tietoa tiedustelutehtävän kannalta.

~~Jos tiedustelumenetelmän käytön kohteena on muu kuin valtiollinen toimija, teknistä kuuntelua, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, viestiin kohdistuvaa jäljentämistä, viestiin kohdistuvaa lähetyksen jäljentämistä, ulkomaan tietojärjestelmä-tiedustelua ja tietoliikennetiedustelua saadaan käyttää tiedon hankkimiseksi 4 §:n 2 momentissa tarkoitetusta toiminnasta vain, jos toiminta vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.~~

Tässä laissa säädettyjä tiedustelumenetelmiä voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

Jäljempänä 43 §:ssä tarkoitettua peitetoimintaa lukuun ottamatta tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava ennen päätöksessä tai luvassa mainitun määräajan päättymistä heti, kun käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Tiedustelumenetelmien käytön järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

15 §

Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen

Sotilas- ja siviilitiedustelutoimintaa sovitetaan yhteen tasavallan presidentin, valtioneuvoston kanslian, ulkoasiainministeriön, puolustusministeriön ja sisäministeriön kesken sekä tarvittaessa muiden ministeriöiden ja viranomaisten kesken.

Jos sotilastiedustelutoiminnalla arvioidaan olevan ulko- ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia, asia on valmistelevasti käsiteltävä 1 momentissa tarkoitettujen viranomaisten kesken.

Tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

17 §

Yhteistyö suojelupoliisin kanssa

Sotilastiedusteluviranomaisten on toimittava yhteistyössä suojelupoliisin kanssa tiedusteluviranomaisten tehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava suojelupoliisille tässä tarkoituksessa tarpeellisia tietoja sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja suojelupoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

18 §

*Yhteistyö muiden viranomaisten **sekä yritysten** ja muiden yhteisöjen kanssa*

Sotilastiedusteluviranomaisen on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa sotilastiedustelun tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. **Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi luovuttaa muille viranomaisille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.**

Sotilastiedusteluviranomainen voi tehtävänsä toteuttamiseksi toimia yhteistyössä **yritysten ja muiden** yhteisöjen kanssa **tiedustelun menetelmien ja järjestelmien kehittämiseksi ja toiminnan suojaamiseksi** sekä luovuttaa **yrityksille** ja **muille** yhteisöille salassapitosäännösten estämättä tietoja, jos tietojen luovuttaminen on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. **Yksittäistapauksessa voidaan luovuttaa tietoa haittaohjelmasta sekä siihen liittyvästä tunnistamistiedosta.**

Tietojen luovuttamisesta rikostorjuntaan säädetään **79** ja **80** §:ssä.

Sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten välisen yhteistyön järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

19 §

Salaisen tiedonhankinnan yhteensovittaminen

Tässä laissa säädettyjen tiedustelumenetelmien käyttöä on tarvittaessa yhteensovitettava suojelupoliisin, sotilastiedusteluviranomaisen ja keskusrikospoliisin virkamiesten työturvallisuuden varmistamiseksi sekä salaisessa tiedonhankinnassa käytettävien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi.

Salaisen tiedonhankinnan yhteensovittamisen järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

20 §

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi:

1) vaihtaa **muita** tiedustelutietoja **kuin henkilötietoja** ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä, **jos se on välttämätöntä**; ja

2) osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistoimintaan.

Jos yhteinen tiedonhankinta toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on tarkoitus käyttää, sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen on noudatettava niitä rajoituksia ja ehtoja tiedustelumenetelmien käytölle, jotka kyseinen valtio asettaa. **Sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen osallistuminen tässä momentissa tarkoitettuun yhteistyöhön edellyttää asianomaisen virkamiehen suostumusta.**

Vieraan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä oikeus Suomen alueella sotilastiedusteluviranomaisen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistoiminnassa

sotilastiedusteluviranomaisen virkamiehen kanssa ja tämän ohjauksessa ja valvonnassa käyttää **20, 22, 41, 45, 49 ja 63** §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä. **Vieraan valtion toimivaltainen virkamies on velvollinen noudattamaan sotilastiedusteluviranomaisen hänelle antamia määräyksiä, rajoituksia ja ohjeita.**

Pääesikunnan tiedustelupäällikkö päättää kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisesta ja tiedustelumenetelmien käytöstä.

Kansainvälinen yhteistyö on kielletty, jos on perusteltua aihetta epäillä, että jotakin henkilöä uhkaa yhteistyön tai tietojen luovuttamisen vuoksi kuolemanrangaistus, kidutus, muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu, vaino, mielivaltainen vapaudenriisto tai epäoikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Tässä pykälässä tarkoitetussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään ~~tarkemmin~~ henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Sotilastiedusteluviranomaisen kansainvälisen yhteistyön järjestämisestä voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella.

75 §

Sotilastiedustelun suojaaminen

Sotilastiedusteluviranomainen saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä sotilastiedustelun paljastumisen estämiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole

Sotilastiedustelun suojaamisen järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

79 §

Rikosepäilystä ilmoittaminen

Sotilastiedusteluviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava keskusrikospoliisille, jos tiedustelumenetelmän käytön aikana ilmenee, että voidaan olettaa tehdyksi sellainen rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Ilmoitusta saadaan pääesikunnan tiedustelupäällikön päätöksellä siirtää enintään vuodeksi kerrallaan, jos se on välttämätöntä maanpuolustuksen kannalta tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Sotilastiedusteluviranomainen saa ilmoittaa tehdystä rikoksesta keskusrikospoliisille, jos **ilmoituksella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys sellaisen rikoksen selvittämiselle, josta** säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Kun harkitaan 1 momentissa tarkoitettua ilmoituksen siirtämistä tai 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemistä, arvioinnissa on otettava huomioon **sen merkitys maanpuolustuksen kannalta ja kansallisen turvallisuuden suojaamisen lisäksi** rikoksen **selvittämisen** merkitys yleisen ja yksityisen edun kannalta. Tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtynyt sotilaslakimies tai muu virkamies päättää tässä pykälässä tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä.

Ilmoitus voidaan tehdä myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Rikostorjuntaan luovutettavan tiedon siirtämistä koskevasta menettelystä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

106 §

Puolustusministeriön suorittama valvonta

Puolustusministeriö valvoo sotilastiedustelutoimintaa.

Puolustusministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tiedot yhteiskunnallisesti, taloudellisesti tai vakavuudeltaan merkittävistä sotilastiedusteluun liittyvistä asioista.

Sotilastiedustelun valvonnan järjestämisestä puolustushallinnossa voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella.

107 §

Sotilastiedustelun ulkoinen valvonta

Puolustusministeriön on annettavaeduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus tiedustelumenetelmien ja sotilastiedustelun suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.
Sotilastiedustelun valvontaa varten annettavista kertomuksista voidaan säätää puolustusministeriön asetuksella.

112 §

Pöytäkirja

Tiedustelumenetelmän käytöstä on laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja.
Toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

38 Henkilötietojen suoja

Perustuslakivaliokunta toteaa ((PeVL 36/2018 vp, s. 39), että hallituksen esityksessä henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 13/2018 vp) viitataan siihen, että puolustusvoimat käsittelee henkilötietoja myös sotilastiedustelua koskevien tehtävien hoitamisen yhteydessä, mutta tältä osin voimassa olevaa erityislainsäädäntöä ei kuitenkaan ole, vaan henkilötietojen käsittely sotilastiedustelutehtävissä perustuu yleisen henkilötietolain säännöksiin (HE 13/2018 vp, s. 9). Henkilötietolaki kumotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentävällä tietosuojalailla (HE 9/2018 vp) sen tullessa voimaan. Valiokunta painottaa, että tällaisessa sääntelyasetelmassa sotilastiedustelulakiehdotuksen tiedustelutoimivaltuuksien lainmukainen käyttäminen edellyttää, että mainittu laki henkilötietojen käsittelystä puolustusvoimissa on voimassa.

Puolustusministeriö toteaa, että eduskunnassa on käsiteltävänä hallituksen esitys laiksi henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa (HE 13/2018 vp.), jossa esitetään säädettäväksi henkilötietojen käsittelyä Puolustusvoimissa koskeva uusi laki. Mainitussa esityksessä on myös huomioitu sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön tarpeet ja vaatimukset.

Laki sotilaskuripidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa

39 Toimivaltuudet rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa

Puolustusministeriö haluaa kiinnittää huomiota siihen, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettuun lain 89 §:n 3 momenttiin olisi tehtävä muutos suojelupoliisin luopuessa esitutkinta- ja pakkokeinolaissa säädetyistä tehtävistä. Kyseisten lakien suojelupoliisille asettamat tehtävät siirtyisivät keskusrikospoliisille.

Edellä viitatussa säännöksessä on kyse puolustusvoimien käyttämästä salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittamisesta suojelupoliisille.

Hallituksen esityksen 3. lakiehdotuksessa esitetään muutettavaksi 86 §:n 3 momenttia niin, että lain tultua hyväksytyksi, keskusrikospoliisi huolehtisi sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvaan tiedustelutoimintaan liittyvän rikoksen ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan rikoksen selvittämisestä. Vastaavasti 89 §:n 3 momenttia muutettaisiin niin, että ennen suojelupoliisille tehdyt ilmoitukset tehtäisiin vastaisuudessa keskusrikospoliisille. Muilta osin asiantilaa ei olisi tarkoituksen mukaista muuttaa.

Puolustusministeriö esittää, että edellä mainituista syistä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 89 §:n 3 momentti muutetaan seuraavasti:

89 §

Toimivaltuudet rikosten ennalta estämisessä ja paljastamisessa

— —

Puolustusvoimien rikosten ennalta estämistä ja paljastamista hoitavan on ilmoitettava ilman aiheetonta viivytystä 1 momentissa mainittujen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä **keskusrikospoliisille**.

— —

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Puolustusministeriö
PL 31
FI-00131 Helsinki
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Eteläinen Makasiinikatu 8
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
Telephone
0295 16001
Internat. +358 295 16001

Faksi
Fax
Fax
(09) 160 88244
Internat. +358 9 160 88244

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet
kirjaamo@defmin.fi
www.defmin.fi